

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว
จังหวัดปทุมธานี

SKILLS FOR ADMINISTRATIVE MANAGEMENT OF ABBOTS
IN LAD LUMKAEW DISTRICT, PATHUMTHANI PROVINCE

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละม้าย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว
จังหวัดปทุมธานี

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละม้าย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

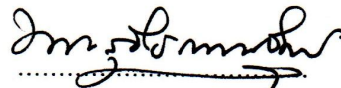
**Skills for Administrative Management of Abbots in Lad Lumkaew
District, Pathumthani Province**

Phrakhrupaiotesarakoon (Sutep Ngamlamai)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.)

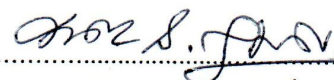
กรรมการ

(พล.ต.ดร. วีระ วงศ์สรรค์)

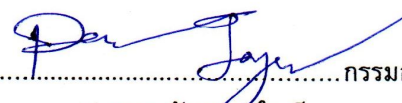
กรรมการ

(ดร.พิเชฐ ทังโต)

กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.พิเชฐ ทังโต

ประธานกรรมการ

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา

กรรมการ

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....

(พระสุธีธรรมานวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(พระครูปริยัติกิตติธารัง, ผศ.ดร)

.....กรรมการ

(พล.ต.ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

..... กรรมการ

(ดร.พิเชฐ ทังโต)

..... กรรมการ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปัญโญ)

.....กรรมการ

(ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.พิเชฐ ทังโต

ประธานกรรมการ

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปัญโญ

กรรมการ

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว
จังหวัดปทุมธานี

ผู้วิจัย : พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ดร.พิเชฐ หังโต พ.ธ.บ., M.A., Ph.D.(Pub. Admint.)

: พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ น.ธ.เอก, พธ.บ.
(เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง), ศศ.ม. (พัฒนาสังคม)

: ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น พ.ธ.บ., M.A., Ph.D.(Econ.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ๒) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ศึกษาวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๑๔๒รูป ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ และแบบสอบถามปลายเปิด ซึ่งผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๗๐ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอน ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๔ ตามลำดับ

การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีทักษะแตกต่างกันตามพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุ และระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทักษะไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ในด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดรวบยอด ด้านความคิด และด้านการสอน พบว่า การพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของเจ้าอาวาสจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมหรือจัดให้มีการสัมมนา ทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนทางความคิด ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าอาวาสสามารถเข้าถึงวิทยาการสมัยใหม่ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาวัดมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไปในอนาคต

Thesis Title : Skills for Temple Management of Abbots in Lad Lumkaew District, Pathumthani Province

Researcher : Phrakhrupaiotesarakoon (Sutep Ngamlamai)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Phichet Thangto B.A., M.A., Ph.D.(Pub. Ad.mint)

: Phrakrusangharak Kiattisak Kittipaño B.A. (1st Class), M.A. (Soc. Dev.)

: Associate Professor Dr. Phatraphol Jaiyen B.A., M.A., Ph.D.(Econ.)

Date of Graduation : December 13, 2010

ABSTRACT

The main objectives of this research are i) to study the skills of temple management of Abbots in Ladlumkaew District, Pathumthani Province; ii) to compare the skills of temple management of Abbots in Ladlumkaew District, Pathumthani Province, classified by personal factors; and to study the ways and means to develop the skills of temple management of Abbots in Ladlumkaew District, Pathumthani Province. The survey research was carried out in this study.

A group of samples for this research consisted of 142 monks in Ladlumkaew District, Pathumthani Province, drawn by simple random sampling technique. The tool for data collection in this research was questionnaire comprising check-list, rating scale and open-ended questions with the reliability value equal to 0.970. The programme for social science research was employed for data analysis. The statistics used for it are frequencies, percentage, average means, standard deviation and One Way ANOVA.

Results of Research were concluded as follows:

The overall skills of temple management of abbots in Ladlumkaew District, Pathumthani Province were found at high level ($\bar{X}=3.97$). Having considered by

aspects, it was also rated at the high levels at all aspects ranking from the most to the least in terms of means such as human relations($\bar{X}=4.14$), concept skill($\bar{X}=4.12$), teaching skill ($\bar{X}=3.91$), technical skill ($\bar{X}=3.85$) and thinking skill($\bar{X}=3.84$), respectively.

In comparison of the skills of temple management of Abbots in Ladlumkaew District, Pathumthani Province, classified by personal factors, it was found that years of the monkhood was noted statistical different at .01 level of significance, thus accepting the formulated hypothesis; whereas age and level of Dhamma studies were not found significant differences even at .05 level of significance, rejecting the set hypotheses.

With regard to the ways and means to develop the skills of temple management of Abbots in Ladlumkaew District, Pathumthani Province in respect of human relations, concept skill, teaching skill, technical skill and thinking skill, it was found that there should get the support from private and government organizations in promoting or arranging for academic seminar and exchange of the idea including supporting the budget, human resources, modern technology for approaching the opportunity of the abbots to have the modern knowledge and well information and high technology easily that effect on temple development for Buddhism security in the future.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยอาศัยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือเป็นอย่างดี
 ยิงจาก ดร.พิเชฐ ทั้งโต ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์
 กิตติปัญโญ และผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณา เป็นอาจารย์ที่
 ปรึกษาให้คำแนะนำชี้แนะตรวจแก้ไขจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จบลงอย่างสมบูรณ์ ผู้ศึกษา
 ขอขอบพระคุณ และอนุโมทนาขอบคุณไว้ในโอกาสนี้

ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาขอบคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์
 ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการ
 วิจัยพร้อมทั้งคำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะ ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ที่ได้ช่วย
 ตรวจแก้ไขในส่วนที่เป็นภาษาอังกฤษ ที่ผู้ศึกษามีข้อติดขัด ให้กระจ่างชัดเจนสามารถทำงาน
 บรรลุเป้าหมาย

ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาขอบคุณพระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร. และพล.ต.
 ดร.วีระ วงศ์สรรค์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ตรวจสอบความถูกต้อง และให้คำแนะนำที่เป็น
 ประโยชน์จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาขอบคุณ คณาจารย์ทุกท่าน เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่ได้
 เมตตาประสิทธิ์ประสาท ถ่ายทอดความรู้ ความดี ประสพการณ์และวิทยาการต่าง ๆ ที่เป็น
 ประโยชน์แก่ผู้ศึกษามาโดยตลอด

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เอื้อเฟื้อข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ

ขออนุโมทนาขอบคุณ นางสาวธีรกานต์ คงด้วง ที่ช่วยเหลือในด้านการวัดค่าเชิง
 สถิติ และสละเวลาช่วยให้คำแนะนำที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

คุณูปการใดๆ ที่เกิดจากการทำงานวิจัยนี้ ผู้ศึกษา ขอโน้มถวายเป็นสักการบูชา
 แต่คุณพระรัตนตรัย คุณบุพพการี ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ท่านเจ้าของตำราที่ผู้วิจัยใช้เพื่อ
 การศึกษาค้นคว้า ตลอดถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ไว้ ณ ที่นี้

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย)

๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ วัดในพระพุทธศาสนา	๙
๒.๒ ความหมายและบทบาทของวัด	๑๓
๒.๓ พระสังฆาธิการ	๒๒
๒.๔ ภารกิจของเจ้าอาวาส	๒๘
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ และทักษะการบริหารจัดการ	๔๑
๒.๖ หลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎก	๕๓
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๖
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗๔

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๗๕
๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๗๕
๓.๒	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๕
๓.๓	เครื่องมือการวิจัย	๗๖
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๘
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๗๙
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๘๐
๔.๑	ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๐
๔.๒	ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	๘๒
๔.๓	ผลการเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสใน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๘๘
๔.๔	แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	๙๙
บทที่ ๕	บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๐๒
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๒
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๑๐๖
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๑๐
บรรณานุกรม		๑๑๑
ภาคผนวก		๑๑๙
ก.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือวิจัย	๑๒๐
ข.	หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๒๖
ค.	แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๘
ประวัติผู้วิจัย		๑๓๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๑
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม	๘๓
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านเทคนิค	๘๔
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านมนุษยสัมพันธ์	๘๕
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิดรวบยอด	๘๖
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิด	๘๗
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการสอน	๘๘
๔.๘	การเปรียบเทียบทักษะของพระสงฆ์ต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ	๘๙
๔.๙	การเปรียบเทียบทักษะของพระสงฆ์ต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามพรรษา	๙๐
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) โดยภาพรวม	๙๑
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ทักษะด้านเทคนิค	๙๒
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	๙๓
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ทักษะด้านความคิดรวบยอด	๙๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ทักษะด้านความคิด	๙๕
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ทักษะด้านการสอน	๙๖
๔.๑๖	การเปรียบเทียบทักษะของพระสงฆ์ต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามระดับการศึกษานักธรรม	๙๗
๔.๑๗	ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	๙๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	ทักษะ ๕ ด้านในการบริหารของ เครด และโรว์	๕๒
๒.๒	กรอบแนวคิดการวิจัย	๗๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬารรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	วินัยปิฎก	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์สำหรับประเทศไทยถือว่าศาสนาเป็นสถาบันหลักของชาติหนึ่งในสามสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ จึงถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่อุบาสกอุบาสิกาหรือประชาชน ดังนั้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานทางสังคมและพระภิกษุสงฆ์ กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้

วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมน้ำใจของบรรดาพุทธศาสนิกชน ทำหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนา และวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทาง ศิลปะ วรรณคดี คติธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ สงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบาก หรือกระทำการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม^๑ วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความ

---

^๑พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์, “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”, รายงานการค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการศึกษา นอกระบบ), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๖), หน้า ๓.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๕), หน้า ๘๗.

เจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศได้เป็นอย่างดี

จากสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของวัดทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้น จากการสำรวจพบว่า วัดมีลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิมหลายประการ คือ ประการที่หนึ่ง วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร กลายเป็นที่อยู่ของคฤหัสถ์มากขึ้น ประการที่สอง วัดเดิมเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของหนุ่มท้องถิ่นอื่นซึ่งแม้อุปัชฌาย์ก็ไม่รู้จักประวัติของผู้ขอบรรพชาอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ประการที่สาม วัดซึ่งเคยมีความเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามแบบลัทธิเถรวาท ก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายๆ กับวัดตามแบบมหายานในต่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก ประการที่สี่ วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดให้ชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรกขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาและไม่อยากเข้าวัด ประการที่ห้า วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข

ถ้าหากพระสงฆ์ในประเทศ ซึ่งมีจำนวนมากมีความรู้มีความเข้าใจว่า การพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคน ก็จะได้ช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและผู้นำประเทศเข้าใจ เพราะพระสงฆ์มีโอกาสพบปะสนทนากับคนทุกระดับ และวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่งของสังคม ทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้างศาสนสถาน บุคลากร เงิน ศรัทธา จะมีการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา^๓ สภาพปัญหาของวัด และพระสงฆ์คือผู้เข้ามาบวช ในปัจจุบันมิได้มีการเลือกสรร ขาดความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตามประเพณีมิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงทำผิดวินัยหลายๆ อย่าง การวางตัวของพระไม่เหมาะสมขาดความสำรวมบางวัดมุ่งในการพัฒนาวัดอุทยานสถานที่มากกว่าการศึกษาหรือมากกว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน^๔

จากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในสังคมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่เป็นสังคมบริโภคนิยมความเสื่อมถอยทางศีลธรรมจริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกทีเป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนา ที่สังเกตได้จาก

^๓พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์, “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”, หน้า ๒๗.

^๔กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

ปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนวัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุคือ พระภิกษุบางส่วนกระทำผิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น วัดบางวัดอาศัยกลวิธีทางการธุรกิจดึงดูด ให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ^๕

การบริหารจัดการองค์กรใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง ๔ ประการมีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กรก็คือ คน หรือ บุคลากร ในการบริหารจัดการในองค์กรทางศาสนาก็เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธา และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์ และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่ได้มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๖

การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กร ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีการกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตามภารกิจของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์^๗

^๕ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม : หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการสังคม, ๒๕๔๕), หน้า ๗๕.

^๖บุญช่วย จันทร์เหาะ, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗), หน้า ๘๐.

^๗ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย^๕ เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ ให้เกิดประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนา กล่าวว่าการบริหารวัดคือการปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่ทำให้การบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพ ก็คือเจ้าอาวาสจำนวนมากที่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการวัด ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ในการสั่งสอนประชาชน เจ้าอาวาสจำนวนมากยังปล่อยปะละเลยพระภิกษุสามเณร ในปกครองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามยถากรรม ไม่มีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด^๕

ดังนั้น เจ้าอาวาสต้องมีทักษะในการบริหารจัดการวัดเพื่อให้งานในกิจการคณะสงฆ์บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ทักษะการบริหารจัดการวัดที่สำคัญที่ผู้ศึกษาสนใจ คือทักษะการบริหารจัดการตามแนวคิดของแดรกและโรว์ (Drake, & Roe) ได้แก่ ทักษะทางด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านความคิด และทักษะด้านการสอน ซึ่งหากเจ้าอาวาสมีทักษะทั้งห้าด้านจะช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถบริหารจัดการวัดและกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและจะเป็นประโยชน์ต่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงแห่งพระศาสนาต่อไปในอนาคต

---

^๕ พระมหาสุริยา หอมวัน, “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุสามเณรวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารองค์การ), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๔), หน้า ๔๗.

^๖ ธีรวุฒิ ทองโสมฐ์, การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด, หน้า ๖๒.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสใน ๕ ด้าน ตามแนวความคิดของ แดรกและโรว์ (Drake, & Roe, 1986 : 50) ได้แก่ ๑. ทักษะทางด้านเทคนิค ๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด ๔. ทักษะด้านความคิด และ ๕. ทักษะด้านการสอน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๒๒๕ รูป (ข้อมูลจาก : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓)

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น คือ สถานภาพส่วนบุคคล ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษามัธยม

๒) ตัวแปรตาม คือ ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ตามแนวความคิดของ แดรกและโรว์ (Drake, & Roe) ซึ่งได้แก่ ๑. ทักษะทางด้านเทคนิค ๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด ๔. ทักษะด้านความคิด และ ๕. ทักษะด้านการสอน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ถึงเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ รวมเป็นระยะเวลา ๑ ปี ๓ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับใด

๑.๔.๒ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีทักษะการบริหารจัดการวัดแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๔.๓ แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วัดในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี หมายถึง วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองวัดและบริหารจัดการวัด ซึ่งเป็นวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส หมายถึง ความสามารถของเจ้าอาวาสที่ได้ใช้ความรู้ความชำนาญและความเชี่ยวชาญในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้คุ้มค่า บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วัดตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จในการศึกษาในครั้งนี้ได้จำแนกทักษะการบริหารงานของเจ้าอาวาส ออกเป็น ๕ ทักษะ ดังนี้

๑. ทักษะด้านเทคนิค หมายถึง ความสามารถของเจ้าอาวาสในการใช้ความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมถึงความรู้ ความสามารถในการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ เทคนิค วิธีการในการบริหารให้เกิดผลสำเร็จและสามารถแนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ความสามารถของเจ้าอาวาสในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น มีความจริงใจ ให้ความสำคัญกับทุกคน มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลทั้งภายในวัดและภายนอกวัด โดยอาศัยหลักการด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความรู้และความเข้าใจถึงความต้องการพฤติกรรมของบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาวัดและบรรลุเป้าหมายของวัด

๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด หมายถึง ความสามารถของเจ้าอาวาสในการมองเห็นภาพรวมในวัด เข้าใจความซับซ้อนวัดทั้งหมด สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ภายในวัด ซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้กำหนดและวางแผนงานทั้งหมดภายในวัด เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ ของวัดบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อวัดได้

๔. ทักษะด้านความคิด หมายถึง ความสามารถของเจ้าอาวาสในการใช้ความรู้ ความคิด สถิติปัญหาและวิสัยทัศน์ ในการบริหารงานของวัดให้ประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพ บังเกิดประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๕. ทักษะด้านการสอน หมายถึง ความสามารถของเจ้าอาวาสในการเป็นผู้นำทางการศึกษาทางด้านการเรียนการสอน มีความรู้และเป็นนักวิชาการ มีความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนการสอน นิเทศการสอน ติดตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาทั้งการศึกษาเปรียญธรรม การศึกษานักธรรมและการศึกษาสามัญ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเองด้านวิชาการและสามารถแนะนำให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนการสอนทั้งทางโลกและทางธรรมได้เป็นอย่างดี

กิจการคณะสงฆ์ หมายถึง กิจการที่เจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการจะต้องกระทำ เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช กิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านการปกครอง ได้แก่ การปกครอง สอดส่อง ดูแลความเรียบร้อยแก่ภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามพระธรรมวินัย และคำสั่งของมหาเถรสมาคม อีกทั้งจัดระบบการบริหารจัดการกิจการภายในวัดในแต่ละด้านอย่างชัดเจน

๒. ด้านการศาสนศึกษา ได้แก่ การดำเนินการส่งเสริมให้ภิกษุสงฆ์สามเณร และคฤหัสถ์ ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ตามความสามารถ

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในและนอกระบบ การศึกษาของรัฐ เพื่อที่จะสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมประเทศชาติ

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาเผยแผ่ ศาสนธรรมโดยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ เข้าใจ และน้อมนำไปปฏิบัติ อันจะส่งผลให้สังคมตลอดจนประเทศชาติมีความผาสุก สันติสุข และมีความเจริญก้าวหน้า

๕. ด้านการสาธารณูปการ ได้แก่ การพัฒนาวัด การบำรุงรักษาวัด การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัดให้เรียบร้อยดีงาม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ของสิ่งคัมภีร์ เป็นที่อำนวยความสะดวกและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั้งทางจิตใจและวัตถุที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและสมณวิสัยเพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชนแห่งวัดนั้นๆ และประชาชนโดยทั่วไป

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบทักษะในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑.๗.๔ ผลการวิจัยที่ได้ ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการของเจ้าอาวาสให้มีประสิทธิภาพต่อไป

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษามุ่งศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการศึกษา คือ

๒.๑ วัดในพระพุทธศาสนา

๒.๒ ความหมายและบทบาทของวัด

๒.๓ พระสังฆาธิการ

๒.๔ การกิจของเจ้าอาวาส

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ และทักษะการบริหารจัดการ

๒.๖ หลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎก

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ วัดในพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติยาวนานกว่าพันปี ส่วนพุทธศาสนานั้นได้เข้ามาในดินแดนนี้กว่าสองพันปีแล้ว ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาโดยตลอด เป็นแบบแผนทางอุดมการณ์ในการสร้างความสามัคคีและความสงบสุข ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร เริ่มต้นครั้งแรกในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชและเป็นแม่บทสำคัญที่ช่วยให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นไปอย่างมั่นคง ศาสนาเป็นสถาบันเบื้องต้นในการส่งเสริมอุดมการณ์ทางจริยธรรม ดำรงรักษาการสืบเนื่องของสังคม ศาสนาจะดำรงอยู่ได้ต้องเป็นหลักให้มนุษย์ยึดถือปฏิบัติ มนุษย์จะดำเนินชีวิตราบรื่นก็ต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ ฉะนั้นการดำรงอยู่หรือการเสื่อมศูนย์ของศาสนาย่อมขึ้นกับหลักการว่า ศาสนานั้นสามารถสร้างศรัทธาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้มนุษย์ได้เพียงใด^๑

^๑คณินนิตย์ จันทบุตร, การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทย รุ่นแรก พ.ศ.๒๕๗๗-๒๕๘๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๑.

ตามหลักการของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีสถานภาพสูงสุด เนื่องจากเป็น ศาสนทายาท ฐานะของพระสงฆ์จึงเป็นฐานะที่สูงมากในสังคมไทย สถาบันสงฆ์เป็นศูนย์กลาง ความเชื่อถือของประชาชนและเข้าถึงจิตใจของประชาชนได้ลึกซึ้งกว่าสถาบันอื่นๆ

ฐานะและความสำคัญของวัดทางพระพุทธศาสนา

วัดเป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์และการ พระศาสนาที่สำคัญที่สุดและเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็น องค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับวัด ได้ตราไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นสถาบัน หรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลหรือบุคคลตามกฎหมาย ตามความ ในมาตรา ๓๑ วรรคสองและมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมาย อื่นๆ วัดทั้งหลายย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ที่พึงมีได้เฉพาะบุคคล แต่เพราะวัดมิใช่บุคคลธรรมดาโดยตรงจะแสดง เจตนาแสดงสิทธิและหน้าที่ในการต่างๆ เองมิได้ จึงจำเป็นต้องมีผู้แทนเพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ หรือแสดงเจตนาแทน^๒

ดังนั้น วัดจึงเป็นสถาบันที่สำคัญในทางศาสนาพุทธ เพราะการดำเนินชีวิตของ พุทธศาสนิกชนต้องเกี่ยวข้องกับวัดตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น พุทธศาสนิกชนต้องไปปฏิบัติ ศาสนกิจที่วัด มีส่วนทำให้ผูกพันกับวัดในทางวัฒนธรรมประเพณีและที่สำคัญ คือ วัดเป็น สถานที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สืบทอดศาสนาและสถาบันสงฆ์ก็เป็นสถาบันที่มี ความสำคัญมากในฐานะเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ ส่วนพระสงฆ์ก็เป็นที่รวมศรัทธาของ ชุมชน ในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนับได้ว่าวัดเป็นสถาบันที่ทำประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างมาก แต่ปัจจุบันเนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป มีผลทำให้บทบาทของวัดเปลี่ยนไปด้วย อย่างไรก็ดีตามวัดเป็นสถานที่ที่สำคัญและน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง^๓

^๒ พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

^๓ บุญช่วย จันทรเห้า, “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัด ในเขต การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหาร การศึกษา) , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๗๔.

การสร้างวัดในสมัยพุทธกาล

วัดเกิดครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จบำเพ็ญพุทธกิจถึงกรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสารพระราชแห่งแคว้นมคธพร้อมด้วยข้าทาสบริวาร ได้ทรงสดับพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้ว ได้ทรงบรรลुพระโสดาบันมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสมาก ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกและมีพระราชประสงค์จะถวายพระราชอุทยานเวพวัน (สวนไม้ไผ่ของหลวง) ให้เป็นที่พักอาศัยของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ โดยทรงพิจารณาถึงภูมิประเทศที่สมควรแก่สมณวิสัยว่า

๑. เป็นสถานที่ไม่ไกลไม่ใกล้นักจากหมู่บ้านสะตวกแก่การไปมาพอกที่ประชาชนจะเข้าเฝ้าได้

๒. กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงัด ไม่มีคนเดินเข้าเดินออก

๓. สมควรเป็นที่หลีกเร้นบำเพ็ญกิจของผู้ต้องการวิเวก ตามสมณวิสัย

พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายสวนเวพวันเป็นประโยชน์ว่า “หม่อมฉันถวายสวนเวพวันนั้นแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับอารามแล้ว และทรงอนุโมทนาชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารทรงเห็นแจ้ง สมทานอาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมมีกถาแล้วเสด็จลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ ต่อมาพระองค์ทรงปรารภนาเหตุอันนั้น จึงทรงประทานอนุญาตให้มีวัดตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ด้วยทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม”^๔

สวนเวพวันจึงเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ถึงแม้เมื่อวัดเกิดขึ้นแล้ว พระสงฆ์ก็มีได้อยู่ประจำแต่ยังคงเที่ยวจาริกเผยแผ่ธรรมไปเรื่อยๆ ได้อาศัยตาม ป่า โคนไม้ ภูเขา ถ้ำ ป่าช้า ที่แจ้ง ลอมฟาง เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้เห็นภิกษุเหล่านั้นเดินออกจากสถานที่ต่างๆ มีอาภัพกิจยาสงบเสงี่ยมเรียบร้อย งดงาม ก็เกิดศรัทธาเลื่อมใส ประสงค์จะถวายวิหารให้เป็นที่พักอาศัยแก่พระสงฆ์เหล่านั้น พระสงฆ์เหล่านั้นจึงไปกราบทูลแด่พระพุทธเจ้า พระองค์จึงทรงอนุญาต ท่านเศรษฐีได้สร้างวิหาร ๖๐ หลัง ถวายแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือน มุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ”^๕ พระสงฆ์ถึงแม้มีวิหารแล้ว ก็ไม่ได้อยู่ประจำในสถานที่นั้นๆ แต่ได้เที่ยวจาริกไปสถานที่ต่างๆ

^๔วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๙/๗๒.

^๕วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๒๘/๑๕๙.

ครั้งพระพุทธศาสนาดั้งมั่นในแคว้นมคธแล้ว เมื่อมีพระภิกษุเพิ่มมากขึ้น พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาถึงการจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ ว่ามีทั้งคุณและโทษ โดยตรัสถึงโทษของการเที่ยวจาริกไปนานไม่มีกำหนดว่า การเที่ยวจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา นั้น บางครั้งในฤดูฝนเป็นช่วงที่ชาวบ้านกำลังปลูกพืชผลกันอยู่ พระสงฆ์ได้เหยียบย่ำทำความเสียหายแก่พืชผลของชาวบ้าน พระสงฆ์ทั้งหลายจึงถูกติเตียน พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ทั้งหลายจำพรรษา ตลอด ๓ เดือนในฤดูฝน ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้จำพรรษาในฤดูฝน ภิกษุรูปใดไม่จำพรรษา ต้องอาบัติทุกกฏ”^๖ หลังจากนั้น พระองค์ได้ทรงแสดงโทษของการจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ ดังข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้จาริกไปนาน จาริกไปไม่มีกำหนด มีโทษ ๕ ประการ คือ”^๗

๑. ไม่ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๒. ไม่เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว
๓. ไม่แก้แล้วกล่าวในเรื่องที่ได้ฟังแล้ว
๔. เป็นโรคร้ายแรง
๕. เป็นผู้ไม่มีมิตร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้จาริกไปนาน จาริกไปไม่มีกำหนด มีโทษ ๕ ประการนี้แล”

ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมของการประพาศพรหมจรรย์ของภิกษุ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุต้องจำพรรษาในฤดูฝน เพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม และเป็นการสงเคราะห์แสดงธรรมโปรดประชาชนที่อยู่ในบริเวณวัด พระสงฆ์จึงมีความคุ้นเคยกับชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณนั้น วัดและพระสงฆ์จึงมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนในด้านการสอนหลักธรรมให้กับชาวบ้าน ได้เข้าใจและนำมาปฏิบัติให้ตั้งอยู่ในความดี ชาวบ้านเกิดศรัทธาในพระสงฆ์ได้สนับสนุนบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการถวายปัจจัย ๔

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘๖/๒๙๔.

^๗อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๒๑/๓๖๓.

๒.๒ ความหมายและบทบาทของวัด

๒.๒.๑ ความหมายของวัด

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยมากกว่าร้อยละ ๙๕ เคารพนับถือ และเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยกับพุทธศาสนาผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแน่นแฟ้น พุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทย^๔ วัดนับว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดจึงเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาของประชาชนและทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักในการฝึกอบรมพระสงฆ์ที่จะสืบต่อพระศาสนาและพลเมืองที่จะรับผิดชอบสังคมและวัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียนด้วย แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะวัดในเขตภูมิภาคบทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องของการพัฒนาชุมชนการพัฒนาอาชีพหรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนการรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ ยังคงอยู่มิเสื่อมคลายแต่อย่างใด วัดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม แต่โดยทั่วไปคนเรามักจะมองศาสนาไปใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะที่เป็นหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ตัวหลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถจัดความทุกข์ได้ และยังเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อประโยชน์สุขของหมู่ชน เพราะฉะนั้นหลักธรรมคำสอนของศาสนาจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของศาสนา

๒. ในแง่ที่เป็นสัญลักษณ์ เช่น พระสงฆ์ วัดวาอาราม เป็นต้น ตามปกติ ถือว่าเป็นตัวแทนในการสืบทอดพระศาสนาให้ยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาที่นำเอาหลักธรรมคำสอนมาปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่สังคมและเผยแพร่หลักธรรมนั้นออกไปให้กว้างขวาง ดังนั้นสถาบันทางศาสนาในแง่นี้จึงมีส่วนรับผิดชอบต่อความเจริญหรือความเสื่อมของศาสนาเป็นอย่างมากเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวพันควบคู่กับศาสนาที่เป็นหลักธรรมคำสอน

---

^๔ กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

เมื่อพูดถึงสัญลักษณ์ทางศาสนาในส่วนที่เป็นวัดแล้ว คนทั่วไปมักจะเข้าใจกันเพียงว่าเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ซึ่งมีความหมายที่ธรรมดาสามัญเข้าใจกันตามสภาวะที่ปรากฏให้เห็น โดยพิจารณาให้ลึกซึ้งเพียงพอความจริงแล้ว วัดนั้นมีคำที่ใช้อยู่เดิมในภาษาบาลีอยู่ ๓ คำ คือ^๙

๑. อาราม โดยพยัญชนะแปลว่า “เป็นที่รื่นรมย์” โดยอรรถแปลว่า “สวน” เพราะในสมัยพุทธกาลนั้น พุทธศาสนิกชนนิยมถวายสวนให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เช่น เวฬุวันวนาราม เป็นสวนที่พระเจ้าพิมพิสารถวายให้เป็นที่ประทับแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์หรือเชตวันวนาราม สวนที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีถวายแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์เพื่อเป็นที่ประทับแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก เป็นต้น

๒. อาวาส โดยพยัญชนะแปลว่า “ที่อยู่” ซึ่งเป็นความหมายที่กว้าง แต่ถ้าจะจำกัดขอบเขตให้แคบลงว่า หมายถึง วัด ก็ต้องมีภิกษุศัพท์เป็นคำจำกัดความข้างหน้าว่า ภิกษุนมวาโส แปลว่า ที่อยู่ของภิกษุสงฆ์ คือ วัด โดยอรรถในอภิธานปิฎกาท่านแปลว่า เรือน เป็นไวยากรณ์ของคำว่า ชวร เป็นต้น

๓. วิหาร โดยพยัญชนะแปลว่า ที่อยู่คล้ายกับอาวาส แต่ตามวินัย เช่น ในมหาลลกลิกขาบทที่ต้นแห่งสังฆาภิเสกและในอนุศาสน์ ท่านหมายเอาสิ่งปลูกสร้างเป็นหลังและสังเกตในที่ทั่วไปดูเหมือนเป็นสิ่งก่อสร้างด้วยอิฐ ปูน คือ เป็นพวกตึก แต่เพราะวิหารนั้นสร้างไว้ในที่อยู่ของภิกษุทั้งหลาย จึงพลอยเรียกว่า วิหาร ซึ่งเท่ากับคำว่า วัด ในสังคมไทย

คำว่า “วัด” นั้นความหมายโดยผิวเผิน หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์แล้ว วัดก็เหมือนกับที่อยู่อาศัยทั่วไปนั่นเอง วัดเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวกทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมแก่สังคมอย่างมาก เพราะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ประเพณี และศูนย์กลางอื่นๆ อีกมาก ยิ่งหากพระซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ควรปฏิบัติแล้วก็สามารถทำให้สังคมอยู่ได้สงบสุข ด้วยเหตุนี้วัดจึงมีความจำเป็นต่อสังคมเพราะฉะนั้นในการศึกษา ความหมายของวัดจึงควรศึกษาถึงความหมาย ความมุ่งหมายและบทบาทของวัดของพระสงฆ์มาพิจารณาด้วย จึงมองทั้งในแง่รูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปเพื่อที่จะได้เข้าใจถึงประโยชน์ที่วัดมีต่อสังคมมากมาย ให้ภาพพจน์ของวัดในสายตาของคนทั่วไปได้ชัดเจนถูกต้อง ซึ่งทำให้ได้รับการเอาใจใส่จากสังคมมากยิ่งขึ้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้คำนิยามของคำว่า วัด หมายความว่า สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์ หรือนักบวช เป็นต้น^{๑๐}

^๙ สมเด็จพระธีรญาณมุนี, “คุณวัด”, วารสารใบลาน ๕, (เมษายน - พฤษภาคม, ๒๕๒๘) : ๑๐.

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๙.

บุญร่วม เทียมจันทร์ กล่าวว่าวัด หมายถึง ที่อยู่ของพระสงฆ์เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณรและประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา^{๑๑}

พระธรรมวรนายก กล่าวว่า วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชนมี ๓ เขต คือเขตพุทธาวาส เขตธรรมาวาสและเขตสังฆาวาส^{๑๒}

สุนทร สุภูตะโยธิน กล่าวว่า วัด หมายถึง ที่พำนักสงฆ์ เป็นที่ประกอบศาสนกิจและบำเพ็ญกุศลเป็นสถาบันการศึกษาอบรมของพระสงฆ์และเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาเป็นศูนย์กลางของการสมาคมพบปะสังสรรค์ ปรีกษาหารือและบริการด้านต่างๆ แก่ชุมชน^{๑๓}

พลสัณห์ โพธิ์ศรีทอง กล่าวว่า วัด หมายถึง ศาสนสถานที่ประกอบกิจกรรมของชาวพุทธเป็นที่อยู่ของบรรพชิต (พระสงฆ์และสามเณร) และฆราวาสที่เกี่ยวข้องเป็นที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมตลอดจนการเผยแผ่ศาสนาธรรมของชาวพุทธ^{๑๔}

“วัด” ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๑ ให้วัดมีสองอย่าง

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

๒. สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป^{๑๕}

^{๑๑}บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?, (กรุงเทพมหานคร : สามดีพรินต์อีควิปเมนต์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๙.

^{๑๒}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ใน *ธรรมปริทัศน์ ๔๖*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๔.

^{๑๓}สุนทร สุภูตะโยธิน, *คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรังปรีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

^{๑๔}พลสัณห์ โพธิ์ศรีทอง, “การนำ พระสงฆ์ (วัด) มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคมจิตวิทยาของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ใน *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการสังคม, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๗.

^{๑๕}พระวิสุทฐิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรสี), *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓.

“วัด” ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้แก้ไขเพิ่มเติมฐานะของวัด โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๙ ดังนี้

มาตรา ๑๙ วัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม ได้กล่าวว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๑ ได้แบ่งวัดออกเป็น ๒ อย่าง คือ^{๑๖}

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ “อาราม” ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และวัดที่เลื่อนฐานะมาจากสำนักสงฆ์ โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังฆกรรมตามพระธรรมวินัยสำหรับพระสงฆ์ นับว่าเป็นวัดที่สมบูรณ์ทั้งทางกฎหมายและทางพระวินัยทุกประการ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป

๒. สำนักสงฆ์ ได้แก่วัดที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศตั้งวัดแล้ว แต่ยังมีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา รวมถึงวัดที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างขึ้น ตามความในมาตรา ๙ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ และวัดที่สร้างขึ้นก่อน ร.ศ. ๑๒๑ ซึ่งยังมีได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาด้วย

จากความหมายดังกล่าวมาข้างต้นนั้น สรุปได้ดังนี้ ว่า “วัด” หมายถึงสถานที่ทางพระพุทธศาสนาและเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงามของผู้ที่มีจริยวัตรอันงดงาม อันได้แก่พระภิกษุและสามเณรผู้ใฝ่ในธรรม นอกจากนี้วัดยังเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร ในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและประกอบกิจของสงฆ์ อีกทั้งยังเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญกุศลของพุทธบริษัทและเป็นสถานที่ในการศึกษาเล่าเรียนอบรมขัดเกลา จุลบุตรและกุลธิดาให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

๒.๒.๒ บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมไทย

นับตั้งแต่สมัยโบราณวัดมีความสำคัญยิ่งต่อสังคมไทย ทุกหมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์กลางมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจและสติปัญญา เป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือและความ

---

^{๑๖}สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, **คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

สามัคคี ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน มีผู้กล่าวถึงบทบาท หน้าที่และความสำคัญอันเป็นภารกิจทั่วไปของวัดเอาไว้ดังต่อไปนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคม ดังนี้^{๑๗}

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น
๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพและศึกษาเล่าเรียนตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
๓. เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนสมัยนั้น
๔. เป็นที่พักคนเดินทาง
๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด
๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์
๘. เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
๙. เป็นคลังวัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตอนมีงาน
๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ (ในยามสงคราม อาจใช้เป็นที่พักผ่อนทหารด้วย)
๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่างๆ ของชีวิต

การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นศูนย์รวมความร่วมมือ อาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่นการเป็นที่ประกอบพิธีกรรม พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้และในฐานะเป็นศิษย์กับอาจารย์ทำให้สังคมไทยเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

---

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕ – ๑๙.

เจียบ ไทยยั้ง ได้จำแนกบทบาทของวัดที่มีต่อสังคมไทยไว้ดังนี้^{๑๘}

๑. บทบาทในฐานะที่เป็นจิตและวิญญาณของชุมชนและสังคม วัดทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้หล่อหลอมและยกระดับจิตใจของผู้คนในสังคมให้สูงขึ้น มีคุณธรรมจริยธรรมรักสันติและสมานสามัคคีปรองดองรวมทั้งความมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิต วัดและพระพุทธศาสนาได้รังสรรค์ในประเด็นนี้ได้อย่างครบถ้วน วัดและจริยธรรม วัดและสถาบันพระพุทธศาสนาจึงเป็นแหล่งกำเนิดของกฎระเบียบประเพณีวัฒนธรรมปทัสถานและวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอด

๒. บทบาทในฐานะที่เป็นหน่วยงานพัฒนาและสังคมสงเคราะห์ชุมชนบทบาทที่สำคัญของวัดในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันไม่ได้มีหน้าที่เพียงจิตวิญญาณของชุมชนเท่านั้น แต่เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนในทุกเรื่อง เป็นแหล่งสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือในงานพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นที่พึ่งพิงอาศัยและให้ความช่วยเหลือทั้งด้านสังคมสงเคราะห์และปัญหาทางโรคภัยไข้เจ็บทางร่างกายและจิตใจ

๓. บทบาทในฐานะเป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในชนบทยังมีหน้าที่เป็นผู้แนะแนวอาชีพต่าง ๆ แก่ชาวบ้านด้วย มีวัดจำนวนมากได้จัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้าน ธนาคารข้าว จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านเกษตรสมัยใหม่และเป็นสถานที่ฝึกอบรมอาชีพต่าง ๆ บทบาทดังกล่าวมีความเด่นชัดมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวถึงบทบาทของวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้^{๑๙}

๑. วัดเป็นที่สงบปรนรมย์
๒. วัดเป็นที่ปมศีลงาม
๓. วัดเป็นแหล่งความรู้
๔. วัดเป็นแหล่งชูธรรมะ
๕. วัดเป็นแหล่งละอายมุข
๖. วัดเป็นแหล่งปลูกปลูกใจ
๗. วัดเป็นแหล่งให้บริการ

---

^{๑๘}เจียบ ไทยยั้ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษา ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๑๙}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) ได้กล่าวถึงวัดในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้^{๒๐}

๑. เป็นสถานที่ประพาศพิภพจรยของพระภิกษุสามเณรและประชาชนผู้ไครธรรม
  ๒. เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล
  ๓. เป็นดินแดนแห่งความสงบ คือเป็นที่อยู่ของผู้สงบ เป็นดินแดนไปมาหาสู่ของผู้รักสงบ
  ๔. เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกินน้ำใช้ที่สระวัด
  ๕. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชาตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูง
  ๖. เป็นสโมสรสถานหรือสมาคมที่ชุมนุมพักผ่อนหย่อนอารมณ์ของประชาชนทั่วไปในบางโอกาส
  ๗. เป็นสุขศาลา โรงพยาบาลหรือแพทย์สถานที่พระบริการชาวบ้าน ผู้ป่วยไข้
  ๘. เป็นสถานที่พำนักของคนไร้ที่พึ่ง เช่น กำพร้า อนุภทาหรือประสบไฟไหม้น้ำท่วม
  ๙. เป็นที่พึ่งหลบลี้หนีภัยของคนที่ถูกภัยคุกคาม เช่น ภัยสงคราม หรือโรคภัยร้ายแรงคุกคาม
  ๑๐. เป็นสถานที่พึ่งของผู้ตายและญาติของผู้ตาย
  ๑๑. เป็นสนามเด็กเล่นหรือเล่นกีฬาของประชาชน
  ๑๒. เป็นสถานที่พักของผู้เดินทาง เสมือนเป็นโรงแรมของประชาชนคนเดินทาง
  ๑๓. เป็นสถานที่เปรียบเทียบคติความเสมือนหนึ่งเป็นโรงศาลวินิจฉัยเรื่องราวแก่ประชาชน
  ๑๔. เป็นสถานที่พบปะกันแห่งชายหนุ่มหญิงสาวตามประเพณีไทยแท้แต่โบราณ
  ๑๕. เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย
- กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทของวัดเอาไว้ดังต่อไปนี้^{๒๑}
๑. วัดเป็นสถานที่ ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น
  ๒. วัดเป็นสถานที่ ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา

^{๒๐}พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

^{๒๑}กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : เอ พี กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

๓. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อนโดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป

๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียนตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ

๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ

๖. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ วัดได้จัดสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและร่มรื่น

๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ บุญมหาชาติ เป็นต้น

๘. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรม

๙. วัดเป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน

๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศลตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน

๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือการปกครองท้องถิ่น กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

กองพุทธศาสนสถาน ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชนดังต่อไปนี้^{๒๒}

๑. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

๒. เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา

๓. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลง

๔. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน

---

^{๒๒} กองพุทธศาสนสถาน, กรมการศาสนา, ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

พื้น ดอกบัว ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดไว้ดังนี้^{๒๓}

๑. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม
๒. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล
๓. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ
๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์
๕. วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
๖. วัดเป็นสถานที่พักแรมของคนเดินทาง
๗. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม
๘. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ
๙. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่
๑๑. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน
๑๒. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน
๑๓. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข กล่าวถึงบทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนไว้ดังนี้^{๒๔}

๑. วัดเป็นสถาบันทางการศึกษาสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียน วัดได้เป็นสถาบันการศึกษา พ่อแม่จะพาบุตรมาบวชเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียน เมื่อสึกออกไปจะได้ มีการศึกษา มีความรู้ไปประกอบอาชีพได้
๒. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ชาวบ้านที่ยากจนได้พึ่งพาบุญและอาศัยวัดเป็นที่พำนัก บางคนใช้วัดเป็นสถานที่พักเวลาจะเดินทางไปสถานที่ไกลๆ
๓. วัดเป็นสถานพยาบาล พระสงฆ์บางรูปมีความสามารถพิเศษในการรักษาพยาบาล ผู้ที่เจ็บป่วย การรักษาจะเป็นการให้ยาสมุนไพรโบราณ
๔. วัดเป็นสถาบันตุลาการ ถ้ามีการขัดแย้งขึ้นภายในครอบครัว พระสงฆ์จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ซึ่งได้ทำหน้าที่ทั้งเป็นนักจิตวิทยาและผู้พิพากษา

---

^{๒๓}พื้น ดอกบัว, วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุรพาสาส์, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^{๒๔}สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย แนวทางวิจัยและพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๕-๑๗๘.

๕. วัดเป็นศาลาประชาคม เป็นสถานที่รวมกลุ่มของชาวบ้านเวลามีการประชุมเรื่องสำคัญๆ แม้แต่การประชุมของเจ้าหน้าที่ทางราชการก็ใช้วัดเป็นสถานที่ประชุมด้วย

๖. วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชาวพุทธ เช่น การเข้าพรรษา การทอดกฐินจะกระทำที่วัด ศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้าน ที่ได้ปรากฏออกมาเป็นผลงานจารึก เขียนภาพ การตกแต่งตามโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น และวัดยังเป็นที่รวมของสิ่งโบราณที่มีค่า โดยทางวัดจะเก็บรวบรวมไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

๗. วัดเป็นสถานบันเทิง เวลาที่ชาวบ้านมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ จะมีการจัดมหรสพขึ้นในวัดซึ่งเป็นการสมโภชตามประเพณีนิยม เช่น งานบุญแจกข้าว ทำบุญให้ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

จากบทบาทของวัดดังที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า วัดมีบทบาทหรือภารกิจต่อสังคมและชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันอย่างมากมาย นอกจากจะเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการฝึกอบรมพระสงฆ์เพื่อให้ออกมาทำหน้าที่ในการสืบสานพระพุทธศาสนาแล้ว วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและมีบทบาทต่อการพัฒนาอาชีพของประชาชน เช่น เป็นสถานศึกษากลางสำหรับประชาชนทั่วไป เป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการในด้านต่างๆ ที่มีความรู้เพื่อการดำรงรักษาสังคม ซึ่งได้แก่ วิชาก่อสร้างช่างฝีมือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม แพทย์และเภสัชกรรม นิติศาสตร์ พงศาวดาร ดำเนินเมืองและท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนทำให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒.๓ พระสังฆาธิการ

คำว่า **พระสังฆาธิการ** มาจากคำว่า “สังฆะ” และ “อธิการ” เป็นพระสังฆาธิการ แปลตามรูปศัพท์ว่า ภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ หรือ พระภิกษุผู้ทำงานในคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์^{๒๕}

จากความหมายข้างต้น พระสังฆาธิการ จึงเป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการโดยกำหนดตำแหน่งพระภิกษุดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นไว้ได้แก่ ระดับเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วย เจ้าอาวาส ภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวจะมีอำนาจเต็มตามกฎหมายคณะสงฆ์ กฎ

---

^{๒๕}สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ, การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

มติ คำสั่งของมหาเถรสมาคมครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด พระสังฆาธิการจึงเป็นผู้นำพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัด ในหมู่บ้านและในชุมชน ในการพัฒนาสังคมไม่ว่าในด้านถาวรวัตถุหรือในด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนเข้าด้วยกัน เพื่อให้ศาสนาได้มีส่วนในการขัดเกลาจิตใจให้เด็กและเยาวชนรวมทั้งคนในชุมชนหรือสังคมได้ตระหนักถึงความดีงามร่วมกัน

ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์หรือเรียกว่าการปกครองคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนาการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยวัตรตรงตาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัยและพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุถึง ความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจ หน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๖}

---

^{๒๖} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), คำนำ.

นอกจากนี้กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ ข้อ ๔ ได้กำหนดว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้^{๒๗}

๑. เจ้าคณะใหญ่
๒. เจ้าคณะภาค   รองเจ้าคณะภาค
๓. เจ้าคณะจังหวัด   รองเจ้าคณะจังหวัด
๔. เจ้าคณะอำเภอ   รองเจ้าคณะอำเภอ
๕. เจ้าคณะตำบล   รองเจ้าคณะตำบล
๖. เจ้าอาวาส   รองเจ้าอาวาส   ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ดังนั้นพระสังฆาธิการ จึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งในการจรรโลงไว้ซึ่งพระศาสนาและหลักธรรมคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระสังฆาธิการนอกจากจะเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจแล้ว ยังเป็นผู้มีส่วนช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและยังเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่พุทธศาสนิกชนเพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ. ๒๕๔๑) หมวด ๒ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

ข้อ ๖ พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ ๔ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้^{๒๘}

๑. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
๒. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
๓. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
๔. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
๕. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
๖. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
๗. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

^{๒๗} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ มติ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, มปป), หน้า ๓๔.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้

๑. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๓๐ และ
- ๒) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

และสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามกฎหมายเถรสมาคมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ โดยความเห็นชอบของเถรสมาคม

๒. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

- ๑) มีพรรษา ๒๐ พรรษาและ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- ๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพ หรือ
- ๕) เป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอก หรือเป็นเปรียญธรรม

๙ ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะภาคเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเสนอต่อมหาเถรสมาคมพิจารณาเพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาคจะอยู่ในตำแหน่งคราวละ ๔ ปีและอาจได้รับการแต่งตั้งอีกก็ได้

๓. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี
- ๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๖ ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดในภาคใด ให้เจ้าคณะภาคนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เสนอเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

๔. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- ๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใด ให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

๕. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติ โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- ๑) มีพรรษาพ้นจาก ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และ
- ๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- ๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า ๔ ปี หรือ
- ๔) เป็นพระภิกษุมีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง เมื่อได้แต่งตั้งแล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนา และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ

๖. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่เป็นพระอารามราษฎร์ ต้องมีคุณสมบัติ ตามข้อ ๖ และ

- ๑) มีพรรษาพ้น ๕ พรรษา และ
- ๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอรองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า ๓ รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง

ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสนั้น ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส นอกจากพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสวัดนั้นพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามข้อ ๖ และข้อ ๒๖ และระบุหน้าที่ที่ตนจะมอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง

๗. การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

๑) มีพรรษา^{๒๐} ๑๐

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์
สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช
สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ
สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาส
ชั้นเอก

ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติโดยอีกเฉพาะส่วนหนึ่งดังนี้

๑) มีพรรษา^{๒๐} ๑๐

๒) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์
สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ
สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาส
ชั้นเอก

สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท

การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เพื่อบรรณการสมาคมพิจารณา ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการตามความในวรรคต้น

ในการแต่งตั้งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เจ้าอาวาสพระอารามหลวงนั้น พิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติและระบุหน้าที่ที่มอบหมายให้ปฏิบัติ แล้วรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคม^{๒๑}

^{๒๐} อ่างแล้ว.

การพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการ

การพ้นจากตำแหน่งพระสังฆาธิการ ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ มีดังนี้^{๓๐}

ข้อ ๒๖ พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อ

- ๑) มรณภาพ
- ๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- ๓) ลาออก
- ๔) ย้ายออกไปนอกเขตที่ดินมีสำนักอยู่
- ๕) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- ๖) รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
- ๗) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- ๘) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- ๙) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

๒.๔ การกิจของเจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือ ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และ การปกครองวัด ๔ ฐานะ คือ^{๓๑}

๑. มีบทบาทหรือหน้าที่รับผิดชอบฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา
๒. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นผู้แทนวัด
๓. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นพระสังฆาธิการ
๔. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

พระสังฆาธิการในฐานะเจ้าอาวาสนอกจากจะมีบทบาทและหน้าที่ใน ๔ ฐานะข้างต้นแล้ว ยังมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและตรงตามวัตถุประสงค์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และกฎหมายเถรสมาคม โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยด้วย

---

^{๓๐} อ้างแล้ว.

^{๓๑} พระครูสิริอาภากร อ่ำภา, “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการปรับระบบบริหารองค์การชาวพุทธไว้ในหนังสือเรื่องพระพุทธศาสนา ในยุคโลกาภิวัตน์ว่า การบริหารองค์การชาวพุทธควรกระจายอำนาจให้มากขึ้นแม้แต่การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการและคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการ โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำรีเอนจิเนียริงให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^{๓๒}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้^{๓๓}

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

- ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
- ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม
- ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

- ๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
- ๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

^{๓๒}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๗๖.

^{๓๓}พระวิสุทฐิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พุรหมฺรสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, หน้า ๘๔.

(๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

ภารกิจที่เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ ได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาส ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้สำเร็จไปได้ด้วยดีสมดังเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม

๒.๔.๑ ด้านการปกครอง

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมาย การปกครอง หมายถึง การสอดส่องดูแล เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ ของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช^{๓๔}

ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มต้นและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตนแต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ไม่เลือกที่จะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนัก ความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนืองๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ ส่วนหลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสั่งสมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^{๓๕}

^{๓๔} กรมการศาสนา, วินัยบัญญัติปกครองชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๔.

^{๓๕} คณิศร และสุบรรณ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

เพื่อให้การบริหารปกครองวัดเป็นไปได้อย่างดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา ๓๖ – ๓๗ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความดีงามภายในวัด การปกครองและสอดส่องให้คฤหัสถ์ที่มาพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่างๆ ของวัดด้วยดี^{๓๖}

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครองหมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่(หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกลบทุตรหรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ^{๓๗}

๑. นิคคหวิธี คือ การข่มคนที่ควรข่มหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ

- ๑) พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว
- ๒) กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
- ๓) ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบๆ กันมา

^{๓๖} ทวี เขจรกุล, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๔๐ – ๔๑.

^{๓๗} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๖.

พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์ ได้กล่าวว่า วัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎ ระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักร และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ^{๓๘}

ในส่วนของการปกครองบุคลากรภายในวัดที่นอกเหนือจากภิกษุสงฆ์ สามเณร ซึ่งได้แก่ศิษย์วัด แม่ชี คณงาน รวมทั้งฆราวาสผู้อาศัยในวัดคนอื่นๆ เจ้าอาวาสจะมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารวัดและกระจายอำนาจหน้าที่เพื่อช่วยกันดูแลและพัฒนาวัด บุคลากรทั้งหมดที่มีอยู่ภายในวัดรวมทั้งคณะกรรมการบริหารวัดล้วนมีความสำคัญเพราะต่างก็มีส่วนรับผิดชอบต่อกิจการของวัดและมีส่วนทำให้วัดก้าวหน้าหรือตกต่ำได้เช่นกันแต่หากช่วยกันบริหารวัดโดยปฏิบัติตามระเบียบที่วางไว้ หมั่นปรินิพพานหรือเกี่ยวกับกิจการของวัดเพื่อปรับให้เข้ากับความต้องการของส่วนร่วมก็จะทำให้ภารกิจของวัดประสบความสำเร็จได้^{๓๙}

กล่าวโดยสรุป บทบาทภารกิจในการบริหารจัดการวัดด้านการปกครองในปัจจุบัน นอกจากเจ้าอาวาสจะต้องคำนึงถึงพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายคณะสงฆ์แล้ว สิ่งที่สำคัญที่พึงตระหนัก คือความเจริญมั่งคั่งของวัด การพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่เอื้ออำนวยคุณประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชนและสังคมซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยกลไกการบริหารจัดการอย่างมีระเบียบและต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

๒.๔.๒ ด้านการศาสนศึกษา

การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นมานั้นก็เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ พระภิกษุทุกรูปที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจะต้องเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพราะต้องสมทานศึกษา ประพฤติ ปฏิบัติ ส่วนสิกขาทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสำหรับตน คำว่า สิกขา หมายถึง การศึกษา ส่วนสิกขาบท หมายถึงเรื่องที่จะต้องศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตาม พระภิกษุทั้งหลายที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจึงมีฐานะเป็นนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ยังเป็นพระเสขะบุคคล คือบุคคลที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝน อบรมและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นในอดีตจึงมีประเพณีไทยที่เรียกว่า “บวชเรียน” คือบวชแล้วจะต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นบัณฑิต คือมีปัญญาที่สามารถพึงได้ ซึ่งประเพณีการบวชเรียนนี้เป็นสิ่งที่ชาวไทยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเหตุนี้ภาระหน้าที่ความ

^{๓๘} พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์, “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

รับผิดชอบต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรและการให้ความรู้หรือแสงสว่างทางปัญญาแก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งที่วัดมีอาจปฏิเสศได้ ซึ่งวัดเองได้ดำเนินการในส่วนนี้มาเป็นเวลานานจนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับด้วยดีในหมู่ประชาชนชาวไทย แม้ปัจจุบันบทบาททางด้านการศึกษาของวัดจะมีได้เป็นไปอย่างกว้างขวางเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตามแต่ถึงกระนั้นวัดยังคงไว้ซึ่งสาระและความสำคัญทางการศึกษาอย่างมั่นคงเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการทางการศึกษาแก่บุคลากรในวัดนั้น^{๔๐}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย^{๔๑}

ในปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๔๒}

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม

สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและอื่นๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑ – ๒ ชั้นประโยค ป.ธ.๒,๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ. ๓ ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑ - ๒ ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. ๓ – ๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. ๙ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ๙ ได้ในขณะเป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเถรรูปนั้น อยู่ใน

^{๔๐} อ่างแล้ว”

^{๔๑} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๔๒} กรมการศาสนา, ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓ – ๑๔.

พระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตินัดเท่ากับพระราชอาคันตุกะสามัญ

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้ การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้ เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

๔. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระเมธีธรรมมารถ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะการศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมมาเป็นอย่างดีตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ^{๔๓}

๑. คันถะธุระ คือ ธุระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

๒. วิปัสสนาธุระ คือ ธุระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด

กล่าวโดยสรุป การศาสนศึกษาเป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร หรือการสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุ รวมทั้งการส่งเสริมทุกทางที่จะทำให้ภิกษุสงฆ์ สามเณร ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการต่างๆ ทุกๆ วิธี ซึ่งมีตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การศาสนศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับภิกษุสงฆ์ สามเณรที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาทั้งในระยะสั้น ระยะยาว เพราะอย่างน้อยที่สุดควรได้เรียนรู้พอเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ภายหลังจากที่พระภิกษุสามเณรนั้นลาสิกขาไปแล้ว เช่น หลักคหิปปวัติ เป็นต้น

^{๔๓}พระเมธีธรรมมารถ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๗.

๒.๔.๓ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึงการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๔๔} ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับที่พระธรรมกิตติวงศ์ได้กล่าวว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึงการสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็กๆ และชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง^{๔๕}

บุญศรี พานะจิตต์ กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๔๖}

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้ฆัฒติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ.๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย

^{๔๔} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๔๕} พระธรรมกิตติวงศ์, “พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่ศวรรษแห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

^{๔๖} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

การสนทนา ธรรมมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการ ประชาชน พระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสาำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ.๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาท และเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดจัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียกพุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือคณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๗ – ๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๑๑ – ๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่เด็กอายุ ๑๖ – ๑๘ ปี

๖. การเผยแผ่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรมในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัดโครงการลานวัดลานกีฬา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การเผยแพร่ศาสนธรรม เป็นการประกาศหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชน ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยวิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่ศาสนธรรมในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่ การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะ จะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ

๒.๔.๔ ด้านการสาธารณูปการ

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า สาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญและนอกจากนั้น กรมการศาสนา ได้กำหนดแนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการ โดยวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่รื่นรมย์ ลานวัดสะอาดปราศจากขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้าภายในวัด วัดควรมีประตูเปิดปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทาสีเสนาสนะก็ดี แผนป้ายก็ดี ให้ใช้สีเรียบๆ ไม่ฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัยมีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการให้ภิกษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรม^{๔๗}

พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่าเป็นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรม อันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลง ฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในด้านศาสนพิธี การ

^{๔๗} กรมการศาสนา, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า ๗.

ให้การศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญเพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง^{๔๔}

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดแบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ^{๔๕}

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด
๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสงบสุข (สปปายะ) ๔ อย่าง คือ^{๔๖}

๑. อาวาสสปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์ เป็นนรมณีสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๒. อาหารสปปายะ อาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓. บุคคลสปปายะ บุคคลเป็นที่สบาย เรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและเด็กวัด

๔. ธรรมสปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัดคือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

กล่าวโดยสรุป ความมุ่งหมายของการสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน เป็นการก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัดให้เรียบร้อยดีงาม อันได้แก่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนโดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

^{๔๔} พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

^{๔๕} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑ – ๑๒.

๒.๔.๕ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น^{๕๑}

พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ) ได้กล่าวถึง การศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ๔ ลักษณะ คือ^{๕๒}

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับพระสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์ และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนมและโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนสอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่สถานศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพุทธศาสนา

๔. ศูนย์อบรมเด็กก่อนวัยเรียน เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้นและเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเหลือ

^{๕๑} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์, หน้า ๕ – ๖.

^{๕๒} พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๘ – ๕๑.

ฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัดและพระตั้งแต่เด็ก ๆ สอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกิ่นกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิภษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุกระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษาและช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษาเป็นสถานอบรมปณิธิเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดแคลนและกำพร้าบิดามารดาก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์ให้ภิภษุสงฆ์เป็นผู้อุปการะ เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิภษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็กเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติ ทั้งด้านการศึกษา การอบรมสั่งสอนให้ที่อยู่อาศัย อาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ

๒.๔.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้ใช้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๕๓}

พระราชรัตนมุนี กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ

^{๕๓} กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, หน้า ๗.

การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๕๔}

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ กล่าวถึงความสำคัญของการกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส^{๕๕}

กล่าวโดยสรุป การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ยากไร้ การสร้างหอสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้วยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ทักษะการบริหารจัดการ

คำว่า การบริหาร (administration) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administratiae” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนวยความสะดวก การบริหารมีความสัมพันธ์หรือมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “minister” ซึ่งหมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ หรือผู้รับใช้รัฐ คือ รัฐมนตรี สำหรับความหมายดั้งเดิมของคำว่า administer หมายถึง การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ ส่วนคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้ในภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อมุ่งแสวงหากำไร (profits) หรือกำไรสูงสุด (maximum profits) แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองคำนี้ก็อาจใช้แทนกันได้ ซึ่งหมายถึงการบริหาร เช่นเดียวกัน

---

^{๕๔} พระราชรัตนมุนี (ชยวัฒน์ ปญฺณาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๕๕} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

๒.๕.๑ ความหมายของการบริหาร

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการบริหารไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคน ซึ่งผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างดังนี้

เฮอร์เบิร์ต เอ. ไชม่อน (Herbert A. Simon) กล่าวถึงการบริหารว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๕๖}

ฮัทชินสัน (Hutchinson) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด^{๕๗}

คุนทซ์ และดอนเนลล์ (Koontz and Donnell) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^{๕๘}

เอร์เนสต์ เดล (Ernest Dale) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^{๕๙}

ปีเตอร์ เอฟ. ดรักเกอร์ (Peter F. Drucker) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น ภายในสภาพองค์กรนั้นๆ ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์กร ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่นๆ เครื่องจักร อุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม^{๖๐}

เฟรดเดอริก ดับเบิลยู เทเลอร์ (Frederick W. Taylor) ให้ความหมายไว้ว่า งานบริหารทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำโดยมีหลักเกณฑ์ ซึ่งกำหนดจากการวิเคราะห์ศึกษาโดยรอบคอบ ทั้งนี้ เพื่อให้มีวิธีที่ดีที่สุดในอนาคตที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง^{๖๑}

^{๕๖} Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York: Macmillian, 1947), p. 3.

^{๕๗} Hutchinson, Jonh G., **Organization : Theory and Classical Concepts**, (New York : McGraw-Hill, 1967), p.12.

^{๕๘} Koontz, Harold & Cyril O' Donnell, **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Functions**, (New York : McGraw-Hill, 1972), p. 43.

^{๕๙} Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (New York : McGraw-Hill, 1973), p. 4.

^{๖๐} Peter F. Drucker อ้างใน สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๖.

^{๖๑} Frederick W. Taylor, *Ibid*, p. 27.

สมพงศ์ เกษมสิน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ มีความเห็นว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร (administrative resource) เช่น คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (process of administration) เช่น POSDCoRB Model ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๒}

สมพงศ์ เกษมสิน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ กล่าวไว้ว่า คำว่า การบริหารนิยมใช้กับการบริหารราชการหรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบาย ซึ่งมีศัพท์บัญญัติว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (public administration) และคำว่า การจัดการ (management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจ เอกชน หรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ และยังให้ความหมายการบริหารไว้ว่า การบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ ดังนี้^{๖๓}

๑. การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
๒. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบ
๓. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
๔. การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
๕. การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
๖. การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล กล่าวคือ ความร่วมมือ (collective mind) จะก่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (group cooperation) อันจะนำไปสู่พลังของกลุ่ม (group effort) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
๗. การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
๘. การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์
๙. การบริหารไม่มีตัวตน (intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

อนันต์ เกตุวงศ์ ให้ความหมายการบริหารว่า เป็นการประสานความพยายามของมนุษย์ (อย่างน้อย ๒ คน) และทรัพยากรต่างๆ เพื่อทำให้เกิดผลตามต้องการ^{๖๔}

ไพบุลย์ ช่างเรียน ให้ความหมายการบริหารว่า หมายถึง ระบบที่ประกอบไปด้วย กระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล^{๖๕}

^{๖๒} สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๖๓} สมพงศ์ เกษมสิน, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๗, หน้า ๕ - ๖.

^{๖๔} อนันต์ เกตุวงศ์, การบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

^{๖๕} ไพบุลย์ ช่างเรียน, วัฒนธรรมการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

ติน ปรัชญพฤทธ์ มองการบริหารในลักษณะที่เป็นกระบวนการโดยหมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจหมายถึงเกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ^{๖๖}

บุญทัน ดอกไธสง ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กรหรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์กร^{๖๗}

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึงภาระหน้าที่ของบุคคลใดๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงานเพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๘}

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิและวิบูลย์ ไตวณะบุตร กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การจัดการ หรือการควบคุมกิจการต่างๆ ของรัฐ เช่น การบริหารการเงินของมูลนิธิ การบริหารกิจการภาษี การบริหารกิจการแพทย์ การบริหารที่ดินรกร้างว่างเปล่า การบริหารการก่อสร้าง การบริหารกิจการอุตสาหกรรมและอื่นๆ ที่เป็นงานที่เรียกกันว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)^{๖๙}

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวถึงลักษณะของงานบริหารจัดการไว้ ๓ ด้านคือ^{๗๐}

๑. ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน งานบริหารจัดการ หมายถึงภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร

๒. ในด้านของภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำงานบริหารจัดการ หมายถึงการจัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ ในองค์กรและการประสานกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน

๓. ในด้านของความรับผิดชอบ งานบริหารจัดการ หมายถึงการต้องทำให้งานต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยการอาศัยบุคคลต่างๆ เข้าด้วยกัน

^{๖๖}ติน ปรัชญพฤทธ์, ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

^{๖๗}บุญทัน ดอกไธสง, การจัดองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๖๘}ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๖๙}ภาวิดา ธาราศรีสุทธิและวิบูลย์ ไตวณะบุตร, หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๗๐}ธงชัย สันติวงษ์, องค์กรและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

วิชรี บุรณสิงห์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ^{๗๑}

๑. ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา

๒. ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆเพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๓. ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์กันหรือร่วมทำปฏิกริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

สรุปได้ดังนี้ การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคมของบุคคลตั้งแต่ ๒ ขึ้นไปร่วมกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดโดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรที่มีอยู่ คือ เงิน วัสดุ อุปกรณ์ อย่างเหมาะสม ดังนั้น การบริหารจึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารต้องใช้ “ศาสตร์” และ “ศิลป์” ในการชักจูงให้คนหันมาช่วยเหลืองานขององค์กรเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานให้ได้รับผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยที่ผู้บริหารต้องเป็นทั้งหัวหน้า ผู้นำและผู้ประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

๒.๕.๒ กระบวนการบริหาร

อองรี ฟาโยล เป็นบุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการ ปัจจุบันเรียกว่ากระบวนการบริหารจัดการ มี ๕ ประการ (POCCC) ดังนี้^{๗๒}

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่างๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔. การประสานงาน (Coordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

---

^{๗๑}วิชรี บุรณสิงห์, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓, หน้า ๙.

^{๗๒}Fayol, Henri, **General and industrial management**, (London : Pittman & Sons, 1964), p. 39.

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

ฟาโยลมีความคิดเห็นว่า หลักการในการบริหารหรือการจัดการนั้น ควรมีความยืดหยุ่นและสามารถประยุกต์ใช้ได้กับนักบริหารทุกระดับในองค์กร เรียกว่า หลักการจัดการสากล ๑๔ ข้อ (Fayol 's 14 principle of management) ดังนี้^{๗๓}

๑. หลักการแบ่งงานกันทำ (division of work) โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (specialization) ของแต่ละคน

๒. หลักอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (authority and responsibility) โดยให้สอดคล้องกับระดับความรับผิดชอบตามตำแหน่งงานนั้นๆ

๓. หลักระเบียบวินัย (discipline) พนักงานทุกคนต้องยอมรับและเชื่อฟังในกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับที่องค์กรกำหนดขึ้น

๔. หลักเอกภาพในการบังคับบัญชา (unity of command) ในการทำงานผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนจะต้องรับฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น

๕. หลักทิศทางการทำงานอย่างเดียวกัน (unity of direction) ในการทำงานทุกกลุ่มหรือทุกหน่วยงานในองค์กรควรดำเนินการภายใต้แผนงานและทิศทางการทำงานที่ชัดเจนอย่างเดียวกัน

๖. หลักผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นรองผลประโยชน์ส่วนรวม (subordination of individual interests the general interest) ในการทำงานผลประโยชน์ขององค์กรต้องมาก่อนผลประโยชน์ส่วนตัวโดยคำนึงถึงความสำเร็จขององค์กรเป็นสำคัญ

๗. หลักการจ่ายค่าตอบแทนการทำงานที่เป็นธรรม (remuneration) พนักงานต้องได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมเหมาะสมกับสภาพค่าครองชีพและความพอใจสูงสุดของทั้งฝ่ายคนงานและฝ่ายนายจ้าง

๘. หลักการรวมอำนาจ (centralization) หมายถึง การให้มีศูนย์รวมการตัดสินใจและการควบคุมอยู่ที่ส่วนกลาง และให้มีการกระจายอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมสอดคล้องและพอเหมาะกับองค์กรนั้น ๆ

๙. หลักสายการบังคับบัญชา (scalar chain) ควรกำหนดลำดับสายของการบังคับบัญชาแต่ละหน่วยงานในองค์กรให้ชัดเจน ลดหลั่นกันไปตามลำดับ จากระดับสูงสุดลงมาถึงระดับต่ำสุดขององค์กร ไม่คลุมเครือหรือก้าวก่ายกัน

๑๐. หลักของความมีระเบียบ (order) ทุกสิ่งทุกอย่างควรมีระเบียบแบบแผนการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ที่จะต้องพิจารณาจากคุณสมบัติที่เหมาะสม

^{๗๓} Ibid, p. 40.

๑๑. หลักความเสมอภาค (equity) หมายถึง ผู้บริหารควรยึดหลักการจัดการบนพื้นฐานของความยุติธรรม ความมีเมตตากรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยทั่วถึงทั้งองค์การปราศจากการลำเอียง

๑๒. หลักความมั่นคง (stability of tenure of personnel) ฝ่ายบริหารควรสร้างความรู้สึกในเรื่องความมั่นคงในหน้าที่การงานและรักษาพนักงานที่มีคุณภาพไว้กับองค์การ เพื่อลดอัตราการออกจากงานให้น้อยลง

๑๓. หลักความคิดริเริ่ม (initiative) เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์การ

๑๔. หลักความสามัคคี (esprit de corps) ส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพนักงานด้วยการทำงานเป็นทีมและมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้เกิดเอกภาพทั้งองค์การ

ลูเธอร์ กุลลิค และลินดัล เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick.1937) ได้นำหลักการบริหารจัดการของ ฟาโยลมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ในที่สุดได้คำตอบสั้นๆ คือ POSDCORB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร ๗ ประการ คือ^{๗๔}

๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่า จะทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

๒. O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์การ กล่าวคือ เป็นการจัดสายงาน แบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

๓. S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

๕. Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

---

^{๗๔} Gulick L. and Urwick J., **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp.18-19

๖. R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

๗. B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงบประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม

จะเห็นได้ว่า POSDCORB ของกลุณนี้มีลักษณะซ้ำซ้อนกับ POCCE ของฟาโยล แต่จัดขั้นตอนไว้ละเอียดกว่าจึงได้มีผู้นิยมนำมาใช้และเผยแพร่ในเวลาต่อมา

การบริหารเป็นการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีขั้นตอนและเหมาะสมกับหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งกระบวนการบริหารบางตำราเรียกว่า หน้าที่ของการจัดการ ซึ่งมีหลายหน้าที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดของนักวิชาการแต่ละคน แต่จะมีหลักการใหญ่ๆ คล้ายคลึงกัน

๒.๕.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการบริหารจัดการ

การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์กรโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งในการบริหารสิ่งใดก็ตามจำเป็นจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งนั้น และพัฒนาสมรรถภาพและทักษะการบริหารสิ่งนั้นๆ ด้วยปัญญา ประกอบกับความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญในการทำงาน ดังนั้น ทักษะการบริหารจึงเป็นความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญในการบริหารและในการบริหารวัดให้มีประสิทธิภาพนั้น เจ้าอาวาสจำเป็นจะต้องมีทักษะการบริหารงานเพราะทักษะเป็นความสามารถที่จะเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ออกมาในรูปของการกระทำ การที่ผู้บริหารหรือเจ้าอาวาสจะบริหารงานให้ประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถหรือทักษะในการบริหารงานนั้นด้วย อีกทั้งทักษะยังเป็นความสามารถของบุคคลที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งได้นำเอาความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์มาปฏิบัติต่อการดำเนินงานในองค์กรได้อย่างชำนาญและมีประสิทธิภาพ

ผู้บริหารเป็นผู้นำแต่ผู้นำบางคนอาจจะไม่ได้เป็นผู้บริหาร สำหรับผู้นำที่เป็นผู้บริหารหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ได้แก่การวางแผน การจัดสายงาน การจัดพนักงาน การสั่งการและการควบคุม นอกจากนี้ผู้นำยังต้องทำหน้าที่ประสานงาน จูงใจและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อให้งานภายใต้การบริหารของตนดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างคล่องแคล่ว สะดวกและราบรื่นที่สุด ซึ่งการที่จะประสบความสำเร็จดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้บริหารทุกระดับว่ามีสำนึกและทักษะพื้นฐานของการบริหารเพียงใด โดยทั่วไปแล้วนักบริหารจะต้องมีความสามารถหรือทักษะด้านการตัดสินใจและการติดต่อสื่อสาร^{๗๕}

^{๗๕} พิชัย ผกาทอง, พระสงฆ์กับภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), หน้า ๕.

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ทักษะเป็นความสามารถเฉพาะ ความชำนาญ เชี่ยวชาญของบุคคลที่มีต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานในองค์การเกิด ประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จ

ความหมายของทักษะ

มีนักวิชาการให้ความหมายของ "ทักษะ" ไว้ดังนี้

เกศนา พันทาเดช กล่าวว่า ทักษะ หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ความสามารถ ในการกระทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีความชำนาญและมีความเชี่ยวชาญในการกระทำ^{๗๖}

เนาวรัตน์ แก้วสว่าง กล่าวว่า ทักษะ หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมีความชำนาญเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน อย่างคล่องแคล่ว ว่องไว ถูกต้อง โดยเป็นรูปของการกระทำและเป็นที่ยอมรับของทุกคน^{๗๗}

สมบัติ โมษิตวานิช กล่าวว่า ทักษะ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่กระทำสิ่ง หนึ่งสิ่งใดได้อย่างชำนาญ คล่องแคล่ว ว่องไว ถูกต้อง เหมาะสม โดยแสดงออกมาทางร่างกาย หรือสติปัญญา และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป^{๗๘}

สมศรี รีรานนท์ กล่าวว่า ทักษะ หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะแปลความรู้ ที่มีอยู่ออกมาเป็นกระทำ (Action) หรือหมายถึง ความสามารถที่ถูกพัฒนาไม่จำเป็นต้อง เป็นทักษะที่มีมาแต่กำเนิด นอกจากนี้ ยังต้องเป็นทักษะที่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติงานได้จริงไม่ ใช่ว่าทักษะที่แฝงอยู่ในตัว^{๗๙}

^{๗๖} เกศนา พันทาเดช, “การศึกษาทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขต กำแพงนครเวียงจันทร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขา การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

^{๗๗} เนาวรัตน์ แก้วสว่าง, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบความเป็นผู้นำกับทักษะการ บริหารของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), หน้า ๕๒.

^{๗๘} สมบัติ โมษิตวานิช, “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารของหัวหน้าฝ่ายการเจ้าหน้าที่ตาม การรับรู้ของตนเองและของผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

^{๗๙} สมศรี รีรานนท์, “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕.

สายทอง โพธิ์น้ำเที่ยง กล่าวว่า ทักษะ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างชำนาญและเชี่ยวชาญในสิ่งนั้นๆ เป็นที่ยอมรับเชื่อถือของบุคคลอื่น^{๔๐}

สรุปว่า ทักษะ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีต่อการปฏิบัติงานด้วยความชำนาญและเชี่ยวชาญ ซึ่งส่งผลให้การดำเนินงานในองค์กรเกิดประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการบริหารงาน

แคทซ์ (Katz) มีความเห็นว่าผู้บริหารควรมีทักษะพื้นฐานในการบริหาร ๓ ประการ คือ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และทักษะด้านความคิด ผู้บริหารทุกระดับจะต้องมีพื้นฐานทั้ง ๓ โดยที่ผู้บริหารระดับสูงต้องมีทักษะด้านความคิดมากที่สุด ซึ่งก็ตรงกันข้ามกับผู้บริหารระดับต้นที่มีทักษะด้านเทคนิคมากที่สุด

๑. ทักษะด้านเทคนิค เป็นความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือและวิธีการทำงาน จัดเป็นความสามารถขั้นปฏิบัติงานเฉพาะอย่าง que ผู้นำในหน่วยงานจะต้องรู้ แม้ว่าจะมิได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองก็ตาม เช่น ผู้จัดการฝ่ายผลิตในองค์กรเภสัชกรรมควรจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสูตรหรือส่วนผสมของตัวยาแต่ละชนิด คุณภาพของสารเคมีที่จะใช้ตลอดจนกรรมวิธีที่จำเป็นในการผสมยา เพื่อให้ได้มาตรฐานที่ถูกต้อง มีความรู้ในคุณภาพของเครื่องจักรเครื่องมือที่อาจนำมาใช้ทุนแรงได้ โดยปกติความสามารถชนิดนี้อาจได้มาด้วยการศึกษาอบรม การฝึกงาน หรือจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรง

๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นความสามารถเข้ากับคนได้ เข้าใจพฤติกรรมแต่ละบุคคล ความสามารถที่จะใช้ถ้อยคำที่ถูกใจผู้ร่วมงานเพื่อชักจูงใจให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติหรือดเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามที่ต้องการ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้บริหารที่ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย แต่ละฝ่ายมีบุคลิกภาพตลอดจนความคิดความเชื่อที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในโลกธุรกิจอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่เน้นบุคคลเป็นทรัพยากรหลักในการผลิตด้วยแล้ว การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีก็ช่วยให้ได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายยิ่งขึ้น ความสามารถในการเชื่อมมนุษยสัมพันธ์นี้ผู้นำอาจได้มาด้วยการฝึกฝนและจากประสบการณ์ประกอบกับบุคลิกภาพส่วนตัว

๓. ทักษะด้านความคิด ความสามารถในการนึกคิดต้องอาศัยสติปัญญาและการฝึกฝน ผู้นำที่ดีจะต้องสามารถเข้าใจปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างทอ่งแท้ สามารถแยกแยะ

---

^{๔๐}สายทอง โพธิ์น้ำเที่ยง, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษากรุงเทพมหานคร” สังกัดกรุงเทพมหานคร, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘.

ประเด็นได้ถูกต้องว่าอะไรเป็นประเด็นหลัก อะไรเป็นประเด็นรอง สามารถวิเคราะห์อย่างเป็นระบบว่าอะไรเป็นสาเหตุและอะไรเป็นผลที่ตามมาจากสาเหตุที่ต่างกัน ใครเป็นผู้ทำให้เกิด ใครเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการทำให้เกิดซึ่งเหตุการณ์ชนิดใด เช่น เมื่อผลผลิตตกต่ำในช่วงการผลิตขณะใดขณะหนึ่ง ผู้นำที่ดีจะต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่า การตกต่ำในการผลิตนั้นเกิดขึ้นเพราะปัจจัยใดเป็นปัจจัยหลัก ปัจจัยใดเป็นปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นความตกต่ำทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปหรือเพราะปัจจัยภายใน^{๘๑}

เดรก และ โรว์ (Drake; & Roe) ได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับทักษะของโรเบิร์ต แอล แคทซ์ (Robert L. Katz) ออกเป็น ทักษะทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่^{๘๒}

๑. ทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual Skills) เป็นความสามารถที่จะประสานสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน และสามารถที่จะมองเห็นองค์การในภาพรวม ซึ่งผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้ถึงการพึ่งพาอาศัยกันของส่วนต่างๆ หรือหน้าที่ต่างๆ ขององค์การและเข้าใจได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งจะมีผลกระทบต่อส่วนอื่นอย่างไรบ้าง

๒. ทักษะด้านมนุษย (Human Skills) เป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้บริหารทำงานกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างพลังแห่งความร่วมมือของทีมงาน เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ

๓. ทักษะด้านการศึกษาและการสอน (Educational and Instructional Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในฐานะผู้นำทางการศึกษา ซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจการสอนและการเรียน จะต้องเป็นผู้มีภูมิรู้ และเป็นนักวิชาการที่ดี

๔. ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการมีความรู้ที่เชี่ยวชาญ และมีความชำนาญในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งมีความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือ และเทคนิควิธีในการทำกิจกรรม

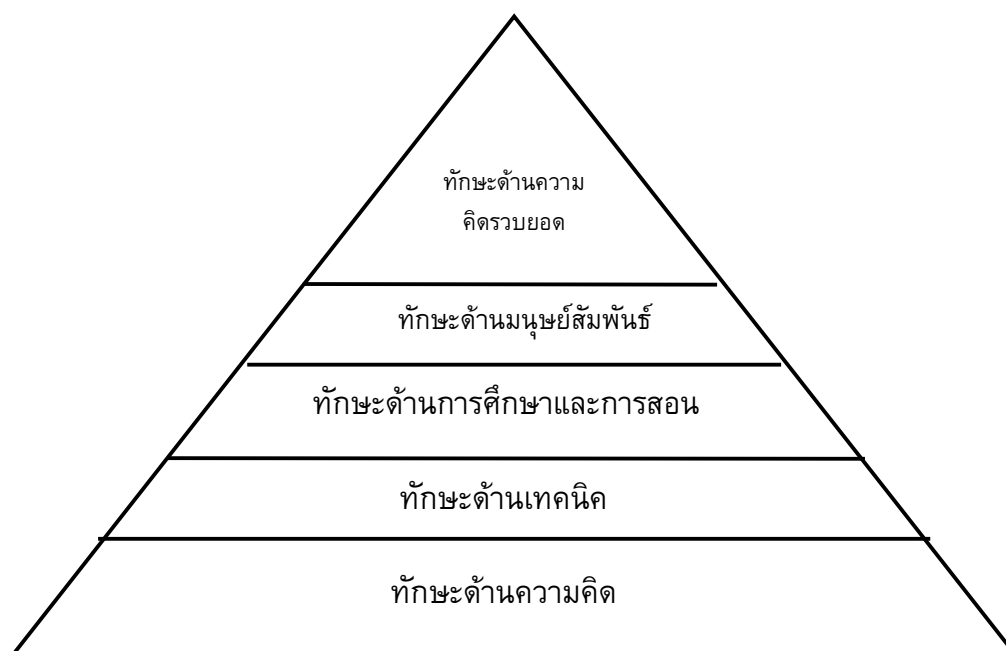
๕. ทักษะด้านความรู้ความคิด (Cognitive Skills) ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้ ความคิด มีสติปัญญา และมีวิสัยทัศน์

ทักษะทั้ง ๕ ด้าน ตามแนวคิดของ เดรก และ โรว์ (Drake; & Roe) สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

---

^{๘๑}Katz, Robert L, **Skills of an Effective Administration**, (Harvard Business Review 33, 1995), (January-February) : pp. 33-42.

^{๘๒}Drake, Thelbert L; & Roe, William, H, **The Principalsip**, (New York : Macmillan, 1986), p. 30.

ภาพที่ ๒.๑ ทักษะ ๕ ด้านในการบริหารของ เกรค และโรว์

ที่มา : Drake & Roe. (1986). The Principalsip. p. 30.

กริฟฟริน (Griffin) เห็นว่าทักษะการบริหารที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารมี ๕ ประการ ได้แก่ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิด ทักษะด้านการวิจัย (diagnostic skills) และทักษะด้านการวิเคราะห์ (analytic skills)^{๘๓}

จอห์น เอ็ม อีวานเซวิช (John M. Ivancevich) และคณะ เห็นว่าทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร (managerial skills) ควรมี ๗ ประการ ได้แก่ ทักษะทางเทคนิค (technical skills) ทักษะการสื่อสาร (communication skills) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (human relations skills) ทักษะการวิเคราะห์ (analytical skills) ทักษะการตัดสินใจ (decision-making skills) ทักษะด้านความคิด (conceptual skills) และทักษะด้านคอมพิวเตอร์ (computer skills)^{๘๔}

คุนทซ์ และ เวริช (Koontz; & Wehrich) กล่าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับทักษะในการจัดการและความต้องการขององค์กร ว่าควรมีทักษะ ๔ ด้าน โดยที่ทักษะ ๓ ด้านแรก เป็นทักษะตามแนวคิดของแคทซ์ (Katz) และได้ขยายแนวคิดเกี่ยวกับทักษะเพิ่มอีก ๑ ด้าน รวมเป็น ๔ ด้าน คือทักษะทางการออกแบบ (Design Skill) เป็นทักษะที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้

^{๘๓} Ricky W. Griffin, **Management**, (Boston, Massachusetts : Houghton Mifflin Co, 1984), p. 22.

^{๘๔} Ivancevich, John M. and etc., **Management : Quality and Competitiveness**, (Burr Ridge : Irwin Irwin, 1994), p. 21.

ผู้บริหารสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหามีทักษะด้านการออกแบบก็จะสามารถใช้การออกแบบเพื่อแก้ไขปัญหาวีธีใดวิธีหนึ่งให้ยุติปัญหาได้^{๘๕}

แมสซี (Massie) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทักษะที่สำคัญต่อการพัฒนาผู้บริหารว่าควรประกอบด้วย^{๘๖}

๑. องค์ประกอบด้านความรู้ เป็นเรื่องของความรู้ ความจำ ความเข้าใจความสามารถในการนำไปใช้ความสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์และการประเมินผล

๒. องค์ประกอบของความสามารถ หมายถึง ทักษะ ศิลปะ ดุลยพินิจในการตัดสินใจ และปัญญาแม้ความสามารถเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น แต่ก็สามารถชักนำความรู้สึกนึกคิดไปยังองค์ประกอบอื่นที่แต่ละบุคคลอาจพัฒนาได้

๓. องค์ประกอบด้านเจตคติ เป็นสภาพความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเป็นสภาพภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลในการที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

ซิทเทอร์ลี (Sitterly) กล่าวว่า ทักษะพื้นฐานของผู้บริหารมี ๓ ทักษะคือทักษะทางเทคนิค ทักษะการทำงานร่วมกับคน และทักษะความคิดรวบยอด^{๘๗}

กล่าวโดยสรุป ทักษะการบริหาร คือ ศิลปะในการใช้ศาสตร์และศิลป์ ในการบริหารงานในองค์กรหรือหน่วยงาน โดยใช้กระบวนการบริหารและทักษะทางเทคนิคมาผสมผสานเข้ากัน เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๒.๖ หลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎก

พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต^{๘๘} ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสไว้ในอวาสสิกขวรรค หมวดว่าด้วยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส ดังนี้

๒.๖.๑ คุณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส

๑. เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยมรรยาท เพียบพร้อมด้วยวัตร

๒. เป็นพหูสูต ทรงสุตะ

^{๘๕}Koontz, Harold; & Wehrich, Heinz, **Essentials of Management**, (New York : McGraw-Hill, 1990), pp. 6 – 7.

^{๘๖}สมศักดิ์ ด้านเดชา, “ทักษะการบริหารงานและประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๘๗}Sitterly, Connie, **The Woman Manager : How to Develop Essential Skills for Success**, (London : Kogan Page, 1993), pp. 22 – 23.

^{๘๘}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๑-๒๓๙/๓๗/๓-๓๘๓.

๓. เป็นผู้ประพฤติขัดเกลา ยินดีในการหลักเรือน
๔. เป็นผู้ยินดีในกัลยาณธรรม มีวาจางาม เจริญถ้อยคำไพเราะ
๕. มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เป็นคนเซอะ^{๘๙}

๒.๖.๒ ปิยธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเป็นที่รัก)

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทักขิ
๓. เป็นผู้มีวาจางาม เจริญถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้
๔. เป็นผู้ได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก
๕. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วย ปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน^{๙๐}

๒.๖.๓ โสภณธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสงดงาม)

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย
๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทักขิ
๓. เป็นผู้มีวาจางาม เจริญถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมืองที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้
๔. เป็นผู้สามารถชี้แจงบุคคลผู้เข้าไปหาให้เห็นชัด ชวนใจให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมกถา
๕. เป็นผู้ได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก^{๙๑}

^{๘๙} ๐.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๑/๓๗๓.

^{๙๐} ๐.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๒/๓๗๔.

^{๙๑} ๐.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๓/๓๗๕.

๒.๖.๔ พหุประการธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุให้มีอุปการะมากแก่อาวาส)

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แท่งตลอดดีด้วยทิวา

๓. ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ปรักหักพัง

๔. เมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงเธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”

๕. เป็นผู้ได้มาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก^{๕๒}

๒.๖.๕ อุทกัมปธรรมสำหรับเจ้าอาวาส (ธรรมที่เป็นเหตุอุทกเคราะห์คฤหัสถ์)

๑. ให้คฤหัสถ์สมาทานอริศีล (ศีล ๕ ประการ)

๒. ให้คฤหัสถ์ตั้งอยู่ในการเห็นธรรม (อริยสัจ ๔)

๓. เข้าไปหากคฤหัสถ์ผู้เป็นไข้ให้สดิว่า “ท่านทั้งหลายจงตั้งสติไว้ต่อพระรัตนตรัยที่ควรแก่สักการะ” และเมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึง เธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”

๔. ฉันทโภชนะที่พวกคฤหัสถ์นำมาถวาย จะเลวหรือประณีตก็ตามด้วยตนเอง

๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๕๓}

๒.๖.๖ ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๑)

๑. พิจารณา ไตรตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน

๒. พิจารณา ไตรตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ

๓. พิจารณา ไตรตรองแล้ว ปลูกความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส

๔. พิจารณา ไตรตรองแล้ว ปลูกความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส

๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๕๔}

^{๕๒} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๔/๓๗๖.

^{๕๓} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๕/๓๗๗.

^{๕๔} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๖/๓๗๘.

๒.๖.๗ ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๒)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส ไม่หวงแหนอาวาส
๔. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล ไม่หวงแหนตระกูล
๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป^{๔๕}

๒.๖.๘ ธรรมที่เป็นเหตุให้เจ้าอาวาสเหมือนดำรงอยู่ในสวรรค์ (สูตรที่ ๓)

๑. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว ตีเตียนคนที่ควรตีเตียน
๒. พิจารณา ไตร่ตรองแล้ว สรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ
๓. เป็นผู้ไม่ตระหนี่อาวาส
๔. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ตระกูล
๕. เป็นผู้ไม่ตระหนี่ลาภ^{๔๖}

กล่าวโดยสรุป หลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสเป็นหลักธรรมที่เจ้าอาวาสต้องปฏิบัติ ตามอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่พร้อมไปด้วยจริยวัตรอันงดงามในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการวางตนของเจ้าอาวาส หรือการเป็นผู้ปกครองวัดและพระลูกวัด ตลอดจนการเป็นผู้นำ ชุมชนทั้งในด้านความคิด ศาสนา หรือศาสนพิธีต่างๆ ตามความเชื่อของชุมชนหรือสังคม

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

บุศรา เข้มทอง ได้วิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงาน ธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานธนาคารมีความ คิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น คุณลักษณะของผู้บริหาร ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะงาน ระยะเวลาการทำงานและ ประเภทธนาคาร ในภาพรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้านพบว่า คุณลักษณะ ของผู้บริหาร ด้านบุคลิกภาพ พนักงานที่มีอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี มีความคิดเห็นสูงกว่าพนักงานที่มี อายุไม่เกิน ๓๐ ปี^{๔๗}

^{๔๕} ฌ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๗/๓๗๙.

^{๔๖} ฌ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๘/๓๘๐.

^{๔๗} บุศรา เข้มทอง, “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ปราการ บุตรโยจันโท ได้วิจัยเรื่อง “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย” พบว่า การปฏิบัติตนเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง ๖ งาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการประพัตติตนจะต้องปฏิบัติตัวดีจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรมซึ่งส่งผลให้เป็นที่รัก นับถือยกย่องศรัทธาของครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน^{๙๘}

พระมหากมล โปร่งใจ (ขนฺติธโร) ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” พบว่า มีประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง แต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลักและวิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงานพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์และจากแบบสอบถามปลายเปิดพบว่าพระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์^{๙๙}

มนัส ภาคภูมิ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ "แบบธรรมาธิปไตย" กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษ หรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัย และกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์กรการบริหารบุคลากร การติดตามงาน การบริหารการเงิน เป็นต้น และปัจจัยเสริมคือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่ สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ^{๑๐๐}

---

^{๙๘} ปราการ บุตรโยจันโท, “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

^{๙๙} พระมหากมล โปร่งใจ (ขนฺติธโร), “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๐๐} มนัส ภาคภูมิ และคณะ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

ยงยศ ทศนะพยัคฆ์ ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ในภาคใต้ พบว่า^{๑๐๑}

๑. ทักษะการบริหารงานด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านความคิดรวบยอด มีความสัมพันธ์กันทางบวกกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทั้ง ๓ งาน คือ งานศูนย์ข้อมูลสถิติ และวางแผน งานศูนย์บริการและประสานงาน และงานศูนย์ติดตามและประเมินผล

๒. ทักษะการบริหารงานด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านความคิดรวบยอด มีความสัมพันธ์พหุคูณกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานทั้ง ๓ งาน คือ งานศูนย์ข้อมูลสถิติ และวางแผน งานศูนย์บริการและประสานงานและงานศูนย์ติดตามและประเมินผล

สมศรี รีรานนท์ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้ทักษะทางการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑ พบว่า การใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา มีดังนี้^{๑๐๒}

๑. ทักษะด้านความคิดรวบยอด (คตินิยม) ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการพิจารณาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายใน

๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การจูงใจ การมอบหมายงาน การทำงานเป็นทีมการจัดระบบการติดต่อสื่อสาร

๓. ทักษะด้านเทคนิค ได้แก่ การนำหลักสูตรไปใช้การสั่งการและการจัดข้อมูลสารสนเทศ

สุพล เครือมะโนรมณ์ ได้วิจัยเรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา และมูทิตา ไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ขณะที่ อุเบกขา นั้นถูกนำไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อย^{๑๐๓}

^{๑๐๑}ยงยศ ทศนะพยัคฆ์, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ในภาคใต้ของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๑๐๒}สมศรี รีรานนท์, “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

^{๑๐๓}สุพล เครือมะโนรมณ์, “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ การวางแผนและการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายรวมถึงการจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่ากับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร (Factor of Management) ในองค์กรเป็นสำคัญ

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการบริหาร

เกศนา พันทาเดช ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตกำแพงนครเวียงจันทร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกำแพงนครเวียงจันทร์มีทักษะการบริหารงานทั้งหมด ๕ ด้าน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับดีมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นทักษะทางความรู้ความคิดอยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการในการพัฒนาทักษะทั้ง ๕ ด้านโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน ซึ่งมีทักษะการบริหารงานโดยรวมและทักษะทางการศึกษาและการสอน และทักษะทางมนุษย์ไม่แตกต่างกัน แต่ผู้บริหารอยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีทักษะทางความรู้ความคิด และผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีทักษะทางความรู้ความคิดรวบยอดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และผู้บริหารมีบุคลิกภาพต่างกันมีทักษะทางเทคนิคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยผู้บริหารมีความต้องการพัฒนาทักษะทางเทคนิคและทักษะทางการศึกษาและการสอนไม่แตกต่างกัน แต่ผู้บริหารอยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกันมีความต้องการในการพัฒนาทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางการบริหารงานโดยรวม ส่วนผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความต้องการในการพัฒนาทักษะทางมนุษย์ และทักษะทางความรู้ความคิดรวบยอด และผู้บริหารที่ได้รับการฝึกอบรมต่างกันมีความต้องการพัฒนาทักษะทางความรู้ความคิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๐๔}

ชาตรี รัตนพิพิธชัย ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนกับการประกันคุณภาพภายในของในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการใช้ทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ คือ ด้านมนุษย์ ด้านความรู้ความคิด ด้านความรู้ความคิดรวบยอดด้านเทคนิคและด้านการศึกษาและการสอน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

---

^{๑๐๔} เกศนา พันทาเดช, “การศึกษาทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกำแพงนครเวียงจันทร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, สารนิพนธ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

การศึกษาราชบุรี เขต ๑ มีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในโรงเรียนโดยรวมและเป็นรายด้าน คือ ด้านการเตรียมการ ด้านการดำเนินการ และด้านการรายงาน อยู่ในระดับมาก และการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนทั้ง ๕ ด้าน กับการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑ มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยการใช้ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนด้านความคิดรวบยอดและด้านมนุษยสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลางกับการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน และการใช้ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนด้านการศึกษาและการสอน ด้านเทคนิค และด้านความรู้ความคิด มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงกับการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน^{๑๐๕}

เนาวรัตน์ แก้วสว่าง ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบความเป็นผู้นำกับการใช้ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน อำเภอดุสิตบุรี จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนมีความเป็นผู้นำในแต่ละแบบอยู่ในระดับมาก โดยมีความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมมากกว่าแบบอื่น ๆ รองลงมือนำคือ แบบมุ่งความสำเร็จ แบบบงการ และแบบให้การสนับสนุน ตามลำดับ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนเอกชน อำเภอดุสิตบุรี จังหวัดปทุมธานี มีการใช้ทักษะการบริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีการใช้ทักษะการบริหารแต่ละด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีการใช้ทักษะทางความคิดรวบยอดมากกว่าด้านอื่น ๆ รองลงมาคือ ทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางการศึกษาและการสอน ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ และทักษะทางเทคนิค ตามลำดับแบบความเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนอำเภอดุสิตบุรี จังหวัดปทุมธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๑๐๖}

ณรงค์ แยมประดิษฐ์ ได้วิจัยเรื่อง ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๗ พบว่า วุฒิการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งผลถึงทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับมาก สรุปได้ว่า ผู้บริหารที่มีวุฒิต่างกันน่าจะมีทักษะการบริหารและมีความต้องการในการพัฒนาทักษะแตกต่างกัน ประสพการณ์ในการบริหารงานเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะประสพการณ์จะเพิ่มความสุขรอบคอบ

---

^{๑๐๕}ชาติรี รตนพิพิธชัย, “ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนกับการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต ๑”, **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๑๐๖}เนาวรัตน์ แก้วสว่าง, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบความเป็นผู้นำกับการใช้ทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน อำเภอดุสิตบุรี จังหวัดปทุมธานี”, **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

ในการตัดสินใจผู้บริหารที่มีประสบการณ์มาก มีความรอบรู้ในงานมาก ช่วยให้เข้าใจปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น^{๑๐๗}

ณรงค์ จารุปรกรณ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการหลายวิธี โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ๑) การศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม โดยศึกษาเอกสาร ตำรา คู่มือการปฏิบัติงาน เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ ๒) การพัฒนาทักษะของตนเองด้านเทคนิค โดยกำหนดวิสัยทัศน์ ระดมความคิดเห็นของครู อาจารย์ และจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ ๓) การพัฒนาทักษะของตนเองด้านมนุษย์ โดยการประสานความร่วมมือกับชุมชน บุคลากร ตามความรู้ความสามารถ ๔) การพัฒนาทักษะของตนเองด้านความคิดรวบยอด โดยเปิดโอกาสให้ครูอาจารย์ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วิเคราะห์งาน วางแผนการปฏิบัติงานสอดคล้องกับภารกิจได้เหมาะสม^{๑๐๘}

มานิตย์ รัตนปัญญา ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนเขตการศึกษา ๑ ตามความคิดเห็นของหัวหน้าสถานศึกษาและผู้ช่วยของหัวหน้าสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารในด้านความรู้ความสามารถ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านเทคนิควิธีการ อยู่ในระดับมาก หัวหน้าสถานศึกษากับผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษามีความต้องการพัฒนาทักษะทางการบริหาร ๓ ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารด้านความรู้ความสามารถแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน และผู้บริหารที่มีประสบการณ์น้อยกว่า ๑๐ ปี กับผู้บริหารที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป มีความต้องการพัฒนาทักษะการบริหารทั้ง ๓ ด้านไม่แตกต่างกัน^{๑๐๙}

---

^{๑๐๗}ณรงค์ แยมประดิษฐ์, “ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๖”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘.

^{๑๐๘}ณรงค์ จารุปรกรณ์, “การพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๑๐๙}มานิตย์ รัตนปัญญา, “ความต้องการพัฒนาทักษะ : การบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา ๑”. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

สายทอง โพธิ์น้ำเที่ยง ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร” พบว่า^{๑๐๐}

๑. ทักษะการบริหารงานบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทักษะการบริหารงานในระดับมากที่สุด คือ ทักษะทางความคิดรวบยอด ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ทักษะการบริหารงานที่อยู่ในระดับมาก คือ ทักษะทางการศึกษาและการสอน ทักษะทางความรู้ความคิด และทักษะทางเทคนิค ตามลำดับ

๒. การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มกรุงเทพมหานคร พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการบริหารงานวิชาการทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับดังนี้ การบริหารงานวิชาการ ด้านการวัดผลและประเมินผล การบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอน การบริหารงานวิชาการ ด้านการนิเทศการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการด้านการบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ตามลำดับ

๓. ทักษะการบริหารงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สมบัติ โขษิตวานิช ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารงานของหัวหน้าฝ่ายการเจ้าหน้าที่ตามการรับรู้ของตนเองและของผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า^{๑๐๑}

๑. การใช้ทักษะการบริหารงานของหัวหน้าฝ่ายการเจ้าหน้าที่ตามการรับรู้ของตนเองและของผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ในทักษะ ๓ ด้าน คือ ๑) ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skill) ๒) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Skill) และ ๓) ทักษะด้านคตินิยม (Conceptual Skill) อยู่ในระดับมาก

^{๑๐๐}สายทอง โพธิ์น้ำเที่ยง, “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร”, *สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๐๑}สมบัติ โขษิตวานิช, “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารงานของหัวหน้าฝ่ายการเจ้าหน้าที่ตามการรับรู้ของตนเองและของผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ

๒. เมื่อเปรียบเทียบการใช้ทักษะการบริหารงานของหัวหน้าที่ ตามการรับรู้ของตนเองกับของผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด พบว่า การใช้ทักษะการบริหารงานของหัวหน้าฝ่ายการเจ้าหน้าที่ ทั้ง ๓ ด้าน ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สุภาพร รัตน์น้อย ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า^{๑๑๒}

๑. ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ทักษะทางการศึกษาและการสอน ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ ทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางความคิดรวบยอด และทักษะทางเทคนิค ตามลำดับ

๒. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารทั่วไป และด้านการบริหารงานบุคคล ตามลำดับ

๓. ทักษะการบริหารงานกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒ มีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับสูง ($r = .๘๕๓$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สรุปได้ว่า ทักษะการบริหาร คือความสามารถเฉพาะที่เกิดจากประสบการณ์ในการทำงานหรือความสามารถพิเศษเฉพาะตัวในการบริหารจัดการที่ชาญฉลาดของผู้บริหาร ทักษะจึงเป็นเรื่องความถนัดเฉพาะด้านของผู้บริหาร ในการบริหารจัดการงานต่างๆ ขององค์การให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทักษะที่สำคัญสำหรับผู้บริหารนั้น มีหลายด้านเช่น ด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดรวบยอด ด้านความคิดและด้านการสอน ถ้าผู้บริหารสามารถดึงทักษะเหล่านี้มาใช้ได้ทุกด้านก็จะทำให้เป้าหมายที่วางไว้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทั้งยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานให้ดียิ่งขึ้น

---

^{๑๑๒}สุภาพร รัตน์น้อย, “ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

๒.๗.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาวาสหรือคณะสงฆ์

กรมการศาสนา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน” พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน แบ่งเป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยหลัก ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติตนในพระธรรมวินัยและกระบวนการบริหาร และการทำงานอย่างเป็นระบบ อาทิ การจัดองค์กร การบริหารบุคลากร การติดตามงาน การบริหารการเงิน เป็นต้น และปัจจัยเสริม คือ ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนได้แก่สภาพแวดล้อมทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมและอื่นๆ^{๑๑๓}

กฤษฎา มมตะขบ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕” ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างอำนาจการปกครองวัดในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นไปตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๕๐๕ นั่นคือ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด ผลการสำรวจทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดเห็นว่าพระสงฆ์ซึ่งโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ เห็นว่าโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ เจ้าอาวาสมีอำนาจมากเกินไปควรนำหลักพระธรรมวินัยมายึดเป็นหลักในการตัดสินใจ ตัดสินปัญหา ควรมีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์ภูมิภาคในขั้นตอนการบริหาร การแต่งตั้งและถอดถอน รัฐควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสถาบันมากขึ้นและนอกจากนี้ประชาชนควรเข้ามามีอำนาจในระดับที่เหมาะสม

สำหรับการศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีผลดังต่อไปนี้^{๑๑๔}

๑. ปัจจัยด้านอายุ สมณศักดิ์ ตำแหน่งการบริหารและพรรษาสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แตกต่างกัน

๒. นิิกายที่แตกต่างกันส่งผลต่อความแตกต่างกันในการตีความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

^{๑๑๓} กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๑๑๔} กฤษฎา มมตะขบ, “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ

๓. ปัจจัยต่าง ๆ คือ ที่ตั้งของวัด นิภาย สมณศักดิ์ ตำแหน่งทางการบริหาร การศึกษาและอายุพรรษากำหนดทัศนคติของพระสงฆ์ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดต่างกัน

เฉลิม อุตกฤษฎ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่าในเรื่องการพัฒนาวัดพระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงป่าช้า เมรุเผาศพ แหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้าน เรื่องการบริการสังคม พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การบริจาคสิ่งของที่เป็นให้โรงพยาบาลและการสร้างโรงเรียน เรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การอบรมศีลธรรมประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียนและอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ^{๑๑๕}

เจียบ ไทยยิ่ง ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูปมีกระบวนการแบบ “ธรรมาธิปไตย” กล่าวคือเป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วม รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม และสังคมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนได้เป็นอย่างดี มี ๒ กลุ่มปัจจัย คือ^{๑๑๖}

๑. กลุ่มปัจจัยเสริม แบ่งย่อยออกเป็น ๓ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นจากการอบรมสั่งสอนและการเลี้ยงดูตั้งแต่เล็กและปัจจัยด้านทำเลที่ตั้งของวัด

๒. กลุ่มปัจจัยหลักหรือปัจจัยด้านการบริหาร ปัจจัยด้านนี้เกิดจากการเรียนรู้ฝึกฝนและลงมือปฏิบัติของกรณีศึกษาแต่ละรูป จำแนกได้ ๗ ปัจจัยย่อยคือ

^{๑๑๕}เฉลิม อุตกฤษฎ์, “การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), บทคัดย่อ.

^{๑๑๖}เจียบ ไทยยิ่ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

๑) ปัจจัยความชัดเจนในด้านวัตถุประสงค์ พบว่ากรณีศึกษาทุกรูปมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานของตนเองและรู้ทิศทางการดำเนินงานของตนเอง

๒) ปัจจัยด้านความเข้าใจในการทำงาน ทำให้การมอบหมายงานเป็นไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

๓) ปัจจัยด้านการวางแผนและการปฏิบัติงานอย่างมีระบบ แม้กรณีศึกษาเกือบทุกรูปไม่มีระบบการวางแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทุกรูปก็มีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบโดยอาศัยพระธรรมวินัย

๔) ปัจจัยด้านความสามารถในการใช้คน เจ้าอาวาสทุกรูปที่เป็นกรณีศึกษา มีหลักและวิธีการใช้คนให้ถูกกับงานได้ทั้งคนและได้ทั้งงาน

๕) ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ เจ้าอาวาสทุกรูปมีภาวะผู้นำสูงมาก ภาวะผู้นำนี้เป็นผลมาจากศรัทธาเลื่อมใส

๖) ปัจจัยด้านความสามารถในการติดตามและการควบคุมงาน คือการใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จึงทำให้งานดำเนินไปตามเป้าหมาย

๗) ปัจจัยการเอาใจใส่ด้านจารีตประเพณี มารยาทและกิจของสงฆ์ เจ้าอาวาสทุกรูปเป็นผู้ที่รักษากฎระเบียบตามพระธรรมวินัยและกฎหมายเคร่งครัดมาก ทุกรูปจึงเป็นพระสุปฏิปันโน ปฏิบัติดี ปฏิบัติงามและปฏิบัติชอบ

ชาญณรงค์ หินเกิด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า”^{๑๑๗}

๑. พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดี เสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่น รวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ได้ ตามฐานานุรูป

๒. การพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคามทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ พระสังฆาธิการประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พระสังฆาธิการได้รับความช่วยเหลือจาก

---

^{๑๑๗}ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบและชุมชนช่วยแก้ปัญหา ทำให้การพัฒนาวัดดำเนินมาไ้ระดับหนึ่ง

ทวี ขจรกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้านพบว่า บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามจากค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปโภค บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษา สงเคราะห์และบทบาทด้านการศาสนศึกษา^{๑๑๔}

ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า^{๑๑๕}

๑. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดมีการปฏิบัติศาสนกิจ ๖ ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการปกครอง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์และด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ระดับปานกลาง ได้แก่ การศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์

๒. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน มีการปฏิบัติศาสนกิจด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

๓. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแตกต่างกัน คือ ต่ำกว่า ๑๐ ปี และตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป มีการปฏิบัติศาสนกิจโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติศาสนกิจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในด้านการปกครอง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสาธารณูปการ ส่วนด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์และ การสาธารณสงเคราะห์พบว่า มีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๔. ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดโดย รวมพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีปัญหาอุปสรรค ในการ

^{๑๑๔}ทวี ขจรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง, “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^{๑๑๕}ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์, “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการปกครอง การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนด้านการศาสนศึกษามีปัญหา อุปสรรคอยู่ในระดับมาก

บุญช่วย จันทร์เหาะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาส ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ระดับพฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสและการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมมีสองด้าน คือ ด้านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการและด้านการควบคุมการปฏิบัติงาน เมื่อแยกพิจารณาการปฏิบัติงานวัดเป็นรายด้าน พบว่าพฤติกรรมที่ส่งผลมี ๔ ด้าน คือ กระบวนการวินิจฉัยสั่งการ การกำหนดเป้าหมายการสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานและการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม^{๑๒๐}

ปกรณ์ ต้นสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงาน ของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและ ปัญหาการบริหารงานและภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง เพื่อประมวล ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินการของวัดพัฒนาตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ สร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาวัดพัฒนาตัวอย่าง ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้าน การจัดการปกครองภายในวัด (๒) ด้านอาคารเสนาสนะและ (๓) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน ผลการวิจัยพบว่า^{๑๒๑}

๑. สภาพการบริหารงานโดยรวมของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่างอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยพบว่า ด้านอาคารเสนาสนะ มีสภาพการบริหารงานมากกว่าด้านอื่นๆ

๒. ปัญหาการบริหารงานโดยรวมของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยพบว่าด้านการจัดการปกครองภายในวัด มีปัญหาการบริหารงานมากกว่าด้านอื่นๆ

๓. ภาวะผู้นำโดยรวมของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง อยู่ในระดับมาก โดยพบว่า ความสามารถทำงานเป็นทีมหรือคณะและร่วมทำงานกับพระสังฆาธิการวัดอื่นได้ดี เป็นภาวะผู้นำที่อยู่ระดับปานกลางเพียงข้อเดียว

^{๑๒๐}บุญช่วย จันทร์เหาะ, “พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๑๒๑}ปกรณ์ ต้นสกุล, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

๔. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของวัดพัฒนาตัวอย่าง มีปัญหามากคือพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ในปัจจุบันปกครองให้มีคุณภาพเป็นไปได้ยาก ขาดงบประมาณในการก่อสร้างและการพัฒนาวัดเจ้าอาวาสต้องช่วยเหลือตนเอง ประชาชนไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะที่ได้รับ คือ ควรถวายความรู้ และส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเข้าใจทางด้านการบริหารทั่วไป ควรจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการพัฒนาวัดด้านอาคารเสนาสนะเพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับเศรษฐกิจปัจจุบัน และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน ตามลำดับ

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมพระสังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น มีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภออยู่ในระดับมาก โดยพระสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะอำเภอและสังฆาธิการกลุ่มเจ้าคณะตำบลมีทัศนะต่อการบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๑๒๒}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโญ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๑๒๓}

พระธนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการ

^{๑๒๒}ปราโมทย์ ภูมิพันธ์, “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๑๒๓}พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรบุญโญ, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขา รัฐประศาสนศาสตร์)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

คณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ^{๑๒๔}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีกุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ทั้ง ๖ ด้านนั้นได้มีด้านที่มีบทบาทมากที่สุดใน ๓ ระดับ โดยเรียงลำดับ คือ ด้านการควบคุมและรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการ ส่วนด้านปานกลาง ๒ ด้าน คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์และด้านการศาสนศึกษา สำหรับด้านการศึกษาสงเคราะห์ระดับน้อยถึงน้อยที่สุด^{๑๒๕}

พระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านเทคนิค มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ด้านความคิดรวบยอด อยู่ในระดับมาก และด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับปานกลาง^{๑๒๖}

^{๑๒๔} พระชนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๒๕} พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีกุล, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

^{๑๒๖} พระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, **ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พระมหารุ่งสุริยา หอมวัน ได้ศึกษาเรื่องบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณรวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จากการศึกษาพบว่า พระภิกษุ-สามเณรวัดสระกำแพงใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรในการศึกษามีความคิดเห็นที่คาดหวังต่อบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับที่คาดหวังมากที่สุดทั้ง ๗ มิติ ดังนี้คือด้านคุณลักษณะภายนอก ด้านมารยาทในทางสังคม ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความรับผิดชอบ ด้านความยุติธรรม ด้านความมีวินัยในตนเอง ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งโดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ๓.๓๖^{๑๒๗}

พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า พบว่า ภารกิจ ๖ ด้านคือ การปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย การบริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำความผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุสามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พุทธศาสนา ทั้งในและต่างประเทศ ควรมีองค์กรการเผยแผ่ พร้อมทั้งภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลน โดยมีการคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแลส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการขจัดอบายมุข^{๑๒๘}

พระอวยชัย อินศรีเมือง ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือปัจจัยภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด

ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ ด้านสภาพทางกายภาพ พบว่าวัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัดมีสภาพพื้นที่เหมาะสม คืออยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบ ไม่เป็นอุปสรรคในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่ที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวกมีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก

^{๑๒๗} พระมหาสุริยา หอมวัน, “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุ-สามเณรวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารองค์การ), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๒๘} พระมหาเริงศักดิ์ พิมพ์สกุล, “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ด้านบุคลิกภาพของผู้นำสงฆ์ วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัด เป็นผู้ที่ประชาชนเคารพศรัทธา เลื่อมใส มีจริยวัตรที่สำรวม สุขุม เมตตา เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำสงฆ์ รู้จักให้อภัยมีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาได้ตามความเหมาะสมของสังคมปัจจุบัน

ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ด้านกิจกรรมบริการชุมชน มีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรค กิจกรรมป้องกันยาเสพติด กิจกรรมการศึกษาและกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัด ให้ความร่วมมือกับวัดในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างดี เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญทางราชการ มีการดูแลอาคารสถานที่ของวัดซึ่งเป็นสมบัติของส่วนรวม มีการส่งบุตรหลานเข้าร่วมบรรพชาและอุปสมบทอยู่เป็นประจำทุกปี มีการรักษาศิลปในเทศกาลเข้าพรรษาและชุมชนเข้าร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะกรรมการวัด^{๒๒๙}

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ คือ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งหกด้านให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และตามความมุ่งหมายของมหาเถรสมาคม พระสังฆาธิการจึงเป็นกำลังสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

๒.๗.๔ งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทักษะ

คัตเลอร์ (Cutler) ได้วิจัยเรื่องการเมืองและการใช้อำนาจ ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารการศึกษา พบว่า ที่มาของอำนาจที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาเป็นสิ่งสะท้อนถึงอำนาจที่จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมาย ผู้บริหารสามารถพัฒนาเพื่อให้มีอำนาจด้วยปรัชญาศีลธรรม คุณค่า และทักษะ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารต้องมีการฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ เพื่อให้เป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ^{๒๓๐}

^{๒๒๙} พระอวยชัย อินทร์เมือง, "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม", รายงานการค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา), (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

^{๒๓๐} Cutler, Herky, "The Acquisition and Utilization of Power : Critical Skills for the Educational Administrator", **Dissertation Abstracts International**, (Available : UMI ; Dissertation 1995), Abstract.

เอ็มซอลลา (Msolla) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินการใช้ทักษะการบริหารงาน และความรู้ของผู้บริหารวิทยาลัยในแทนซาเนีย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การสำรวจเพื่อศึกษา การใช้ความรู้และทักษะการบริหารงานของผู้บริหารวิทยาลัยในแทนซาเนีย พบว่า การปฏิบัติ ภาระงานทั้งหมดของผู้บริหารมีปัญหาอยู่ในขั้นต่ำ และภาระงานที่ปฏิบัติทั้งหมดมี ๗ ด้าน ได้แก่ด้านการเงินและโครงการพึ่งพาตนเอง ด้านการจัดการวัสดุและทรัพยากร ด้านสิ่งแวดล้อม และอาคารสถานที่ ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน ด้านกิจการนักเรียน ด้านการบริหาร บุคลากรและด้านการวางแผนและการพัฒนา ซึ่งในการประเมินพบว่า งานที่ปฏิบัติได้ยากที่สุด เรียงตามลำดับ คือ ด้านการจัดการวัสดุและทรัพยากร ด้านสิ่งแวดล้อมและอาคารสถานที่ ด้าน การเงินและโครงการพึ่งพาตนเอง ด้านบริหารบุคลากร และด้านหลักสูตรและการเรียนการ สอน^{๑๓๑}

ทิลลอสัน (Tillotson. 1996 : 64-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ทักษะทาง เทคนิคทักษะทางมนุษย์ และทักษะทางความคิดรวบยอด ของนักศึกษาสาขาการบริหาร การศึกษาระดับสูงของ Texas Association of College and University Student Personal Administrators (TACUSPA) ซึ่งได้ศึกษาทักษะตามทฤษฎีของ แคทซ์ (Katz) ได้แก่ ทักษะทาง เทคนิค ทักษะทางมนุษย์ และทักษะทางความคิดรวบยอด พบว่า ทักษะที่มีความสำคัญเป็น อันดับแรก ได้แก่ ทักษะทางมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทักษะด้านการจัดองค์การ ทักษะด้านการติดต่อสื่อสาร ทักษะด้านการอำนวยความสะดวกที่จำเป็นใน การทำงาน รองลงมาได้แก่ ทักษะทางความคิดรวบยอด และทักษะทางเทคนิค ตามลำดับ^{๑๓๒}

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ทักษะการบริหาร คือความสามารถในการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการจัดการทรัพยากรในองค์กร อันได้แก่ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การ จัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดและก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อองค์กรมากที่สุด

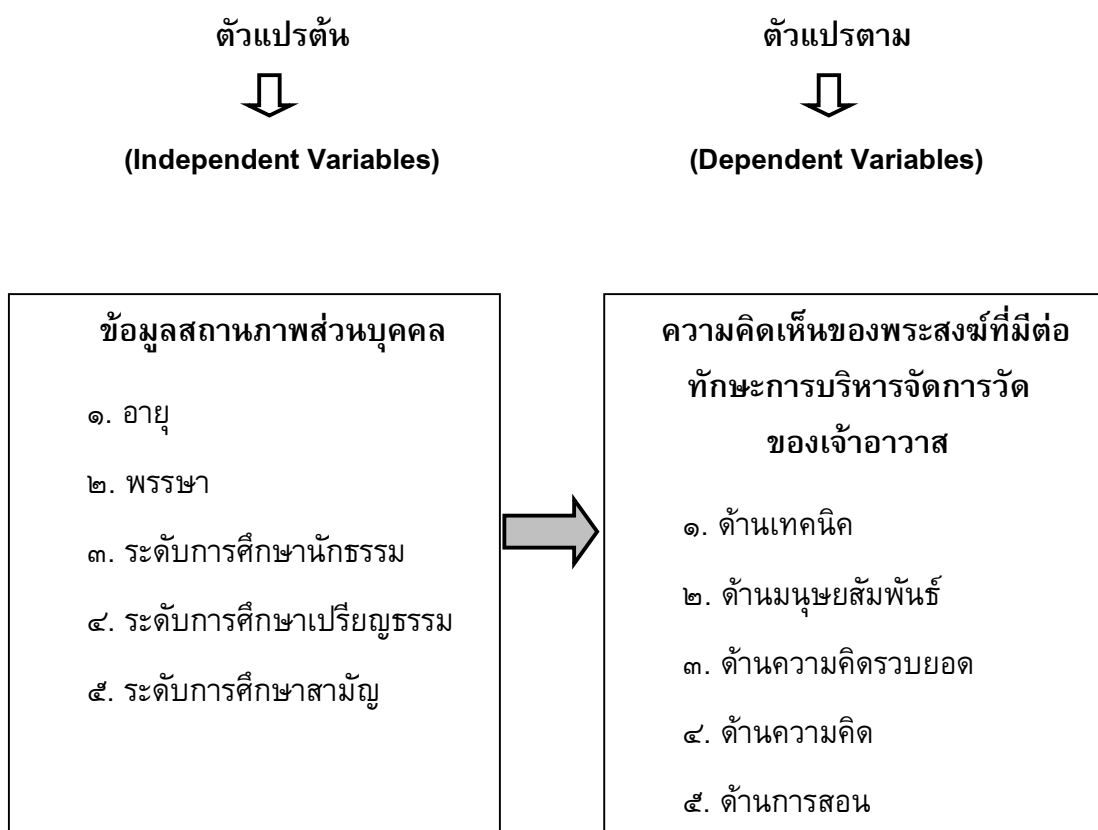
---

^{๑๓๑} Msolla, Joyce. Jeremian, "Assessing Administrative Skills and Knowledge of Teacher' College Principals in Tanzania," **Dissertation Abstracts International**, (Available : UMI ; Dissertation , 1995), Abstracts.

^{๑๓๒} Tillotson, Elizabeth Ann, "An Analysis of Technical, Human and Conceptual Skills Among Student Affairs Administrators in Higher Education," **Dissertation Abstracts International**, (Available : UMI ; Dissertation, 1996), Abstracts.

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

ดังนั้นทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส จึงหมายถึงความสามารถและทักษะในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารวัดให้บรรลุวัตถุประสงค์ตรงตามเจตนารมณ์ของมหาเถรสมาคมและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ซึ่งผู้ศึกษาสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสและศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๒๒๕ รูป (ข้อมูลจาก : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒)

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ในการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้ศึกษาได้ใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโรยามาเน (Taro Yamane) ที่ความเชื่อมั่น ๙๕ % ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๔๒ รูป และผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)^๑

---

^๑ ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๕๕.

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสและเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ตามทักษะการบริหารจัดการทั้ง ๕ ด้าน คือ

- ๑) ทักษะด้านเทคนิค
- ๒) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์
- ๓) ทักษะด้านความคิดรวบยอด

๔) ทักษะด้านความคิด และ

๕) ทักษะด้านการสอน

โดยนำทักษะทั้ง ๕ ด้านมาประยุกต์ใช้เป็นข้อคำถาม โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะต้องแสดงความคิดเห็นจากคำถามที่ผู้ศึกษากำหนดเกี่ยวกับการนำทักษะการบริหารจัดการทั้ง ๕ ด้านมาใช้กับเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้^๒

๕ หมายถึง ทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง ทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง ทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง ทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง ทักษะการบริหารงานอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

การตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ ผู้ศึกษาได้แจกแบบสอบถามให้แก่พระสงฆ์ ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษาจำนวน ๓๐ รูป เพื่อทดสอบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใจคำถามในแบบสอบถามอย่างชัดเจนหรือไม่ เมื่อมีข้อบกพร่องก็จะได้ทำการแก้ไขให้ถูกต้องแล้วจึงนำแบบสอบถามแจกให้กับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา ดังที่ได้กำหนดไว้แล้วในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี (Open ended Questionnaire)

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์/อาจารย์ประจำภาค
วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

๒. พระมหาสม กลฺยาโณ, Ph.D.	อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ชวรัชย์ ไชยสา	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. ดร. ยุทธนา ปราณเฑ	อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ดร.มงคล คำมูล	อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๓ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๗๐

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทักษะการบริหาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทักษะการบริหารจัดการและหลักธรรมที่เกี่ยวกับเจ้าอาวาสในพระไตรปิฎก

๒. ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลถึงเจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เพื่อขอความร่วมมือไปยังพระสงฆ์ในปกครอง ในการตอบแบบสอบถาม

---

^๓สิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุฬนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๓. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือพระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๑๔๒ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของพระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้^๔

ค่าเฉลี่ย	๔.๕๐ – ๕.๐๐	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๐ – ๔.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มาก
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๐ – ๓.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๐ – ๒.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อย
ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๔๙	กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อยที่สุด

๔) การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม สถานภาพ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ วิเคราะห์โดยการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

^๔ เรืองเตียวกัน, หน้า ๑๙๒.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่รวบรวมได้ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๔๒ ชุด มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๓ ตอน ดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ตามแนวคิดของ แดรกและโรว์ (Drake, & Roe) ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่

- ๑) ทักษะด้านเทคนิค
- ๒) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์
- ๓) ทักษะด้านความคิดรวบยอด
- ๔) ทักษะด้านความคิด
- ๕) ทักษะด้านการสอน

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของพระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับการศึกษาสามัญ มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม (n = ๑๔๒)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑. อายุ		
- ๒๐ – ๓๐ ปี	๗๕	๕๒.๘
- ๓๑ – ๔๐ ปี	๒๕	๑๗.๖
- ๔๑ ปีขึ้นไป	๔๒	๒๙.๖
๒. พรรษา		
- ๑ – ๕ พรรษา	๕๘	๔๐.๘
- ๖ – ๑๐ พรรษา	๑๓	๙.๒
- ๑๑ – ๑๕ พรรษา	๘	๕.๖
- ๑๖ – ๒๐ พรรษา	๘	๕.๖
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓	๒.๑
- ไม่มีพรรษา	๕๒	๓๖.๖
๓. ระดับการศึกษาขั้นต้น		
- ขั้นประถมศึกษา	๔๔	๓๑.๐
- ขั้นมัธยมศึกษา	๑๑	๗.๗
- ขั้นปริญญาตรี	๒๔	๑๖.๙
- ไม่มีวุฒิปริญญาตรี	๖๓	๔๔.๔
๔. ระดับการศึกษาปริญญาตรี		
- ป.๓.๑ - ๒ - ป.๓.๓	๑	๐.๗
- ป.๓.๔- ป.๓.๖	๑	๐.๗
- ป.๓.๗ - ป.๓.๙	๑	๐.๗
- ไม่มีวุฒิปริญญาตรี	๑๓๙	๙๗.๙
๕. ระดับการศึกษาปริญญาโท		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๓๒	๙๓.๐
- ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	๘	๕.๖
- สูงกว่าปริญญาตรี	๒	๑.๔

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตาม อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาเปรียญธรรม และระดับ การศึกษาสามัญ พบว่า

๑. อายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘ รองลงมาคือ ๔๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๖ และอายุ ๓๑ – ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖ ตามลำดับ

๒. พรรษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มีพรรษา ๑ – ๕ พรรษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๘ รองลงมาคือ ไม่มีพรรษา คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๖ รองลงมาคือพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา คิดเป็น ร้อยละ ๙.๒ ส่วน ๑๑ – ๑๕ พรรษากับ ๑๖ - ๒๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๕.๖ และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒.๑ ตามลำดับ

๓. ระดับการศึกษานักธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ไม่มีวุฒิการศึกษานักธรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔ รองลงมาคือนักธรรมชั้นตรี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐ นักธรรมชั้นเอก คิด เป็นร้อยละ ๑๖.๙ และนักธรรมชั้นโท คิดเป็นร้อยละ ๗.๗ ตามลำดับ

๔. ระดับการศึกษาเปรียญธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๗ รองลงมาคือ ป.ธ.๑ – ๒ – ป.ธ ๓ กับ ป.ธ ๔ - ป.ธ ๖ และ ป.ธ. ๗ –ป.ธ ๙ มีเท่ากันคิดเป็นร้อยละ ๐.๗ ตามลำดับ

๕. ระดับการศึกษาสามัญ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญา ตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๓ รองลงมาคือ วุฒิปริญญาตรีหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ ๕.๖ และ สูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๑.๔ ตามลำดับ

๔.๒ ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม และจำแนกรายด้าน ได้แก่ ด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดรวบยอด ด้านความคิดและด้านการสอน ตามลำดับ รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒ – ๔.๗

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวม (n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	ระดับทักษะการบริหาร		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ทักษะด้านเทคนิค	๓.๘๕	.๗๒๔	มาก
๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	๔.๑๔	.๖๘๖	มาก
๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด	๔.๑๒	.๗๑๓	มาก
๔. ทักษะด้านความคิด	๓.๘๔	.๘๐๖	มาก
๕. ทักษะด้านการสอน	๓.๙๑	.๗๗๓	มาก
ภาพรวม	๓.๙๗	.๖๖๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านเทคนิค (n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านเทคนิค (Technical skill)	ระดับทักษะการบริหาร		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และ อุปกรณ์ที่ทันสมัย	๓.๕๖	๑.๐๓๕	มาก
๒. มีวิธีการ กระบวนการดำเนินการและ เทคนิคต่างๆ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ	๓.๗๗	.๘๙๔	มาก
๓. มีความสามารถในการใช้ความรู้ ความ เชี่ยวชาญใน การบริหารทรัพยากรบุคคล ให้เกิดประโยชน์สูงสุด	๓.๘๕	.๙๐๙	มาก
๔. มีความสามารถในการสื่อสารสั่งการเป็น อย่างดี	๔.๐๓	.๘๑๖	มาก
๕. มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่าง ชำนาญ	๔.๐๒	.๘๘๗	มาก
ภาพรวม	๓.๘๕	.๗๒๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านเทคนิคอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human skill)	ระดับทักษะการบริหาร		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	๔.๑๖	.๗๒๑	มาก
๒. มีความสามารถในการประสานงานกับ ผู้ร่วมงานได้เป็นอย่างดี	๔.๑๕	.๗๘๔	มาก
๓. ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับนับถือ แก่บุคคลอื่นและสังคมโดยทั่วไป	๔.๓๐	.๗๙๙	มาก
๔. มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดอันจะ ช่วยเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่าง บุคคลอื่น	๔.๑๐	.๘๙๔	มาก
๕. ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้อื่นได้อย่างมี ประสิทธิภาพ	๔.๐๐	.๙๕๓	มาก
ภาพรวม	๔.๑๔	.๖๘๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิดรวบยอด (n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิดรวบยอด (Conceptual skill)	ระดับทักษะการบริหาร		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. มีความเข้าใจสภาพและสถานการณ์ของ วัดโดยรวม	๔.๑๒	.๘๐๓	มาก
๒. มีความรู้ความเข้าใจระบบการปฏิบัติงาน ในวัด	๔.๒๐	.๗๘๖	มาก
๓. มีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการบริหาร และนโยบาย แผนงานของวัด	๔.๑๘	.๗๙๖	มาก
๔. มีความสามารถในการกำหนดนโยบายที่ ชัดเจน	๔.๐๖	.๙๐๑	มาก
๕. มีความสามารถในการพัฒนาวัดและ บุคคลกรภายในวัดได้อย่างเหมาะสม	๔.๐๑	.๘๙๙	มาก
ภาพรวม	๔.๑๒	.๗๑๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิดรวบยอด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิด (n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิด (Cognitive skill)	ระดับทักษะการบริหาร		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. นำความรู้ ความคิด สติปัญญาและ วิสัยทัศน์มาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ผลงาน ในการบริหารวัด	๓.๙๔	.๙๔๔	มาก
๒. ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานให้ ทันสมัยและทันเหตุการณ์	๓.๗๗	.๙๔๓	มาก
๓. วางรูปแบบหรือแบบแผนการจัดระบบงาน ให้ทันสมัยและทันเหตุการณ์	๓.๘๓	.๙๗๕	มาก
๔. ให้ความหมาย คำจำกัดความและนิยาม ศัพท์ด้านการบริหารได้	๓.๗๕	.๙๙๕	มาก
๕. เก็บรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนา วัดได้	๓.๘๙	.๙๖๑	มาก
ภาพรวม	๓.๘๔	.๘๐๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการสอน (n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการสอน (Instructional skill)	ระดับทักษะการบริหาร		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. สอนสอดคล้องกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม			
แผนกรรมและบาลีได้	๓.๙๐	.๙๐๙	มาก
๒. ส่งเสริมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	๔.๐๖	.๙๖๑	มาก
๓. นำเทคโนโลยี สารสนเทศ มาใช้ในการ เรียนการสอน	๓.๗๐	๑.๐๔๕	มาก
๔. มีความสามารถในการประยุกต์ศาสตร์ สมัยใหม่เข้ากับการสอนได้อย่างเหมาะสม	๓.๙๑	.๙๙๖	มาก
๕. กำกับ ติดตาม การจัดการเรียนการสอน ของบุคลากรภายในวัด	๔.๐๗	.๙๒๐	มาก
ภาพรวม	๓.๙๑	.๗๗๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการสอน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอ ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ อายุ พรรษา ระดับการศึกษานักธรรม ระดับการศึกษาปริญญาธรรม และระดับการศึกษาสามัญ วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และวิเคราะห์โดยการทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ดังตารางที่ ๔.๘ – ๔.๑๖

สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบทัศนคติของพระสงฆ์ต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามอายุ

(n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	อายุ						F	Sig.
	๒๐ – ๓๐ ปี (๗๕ รูป)		๓๑ – ๔๐ ปี (๒๕ รูป)		๔๑ ปีขึ้นไป (๔๒ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ทักษะด้านเทคนิค	๓.๘๗	.๗๔๒	๓.๘๖	.๖๓๙	๓.๗๙	.๗๕๑	.๒๐๔	.๘๑๖
๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	๔.๑๕	.๗๐๘	๔.๑๖	.๖๕๘	๔.๑๒	.๖๗๗	.๐๓๙	.๙๖๒
๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด	๔.๐๘	.๗๓๑	๔.๑๓	.๖๒๙	๔.๑๘	.๗๓๘	.๒๔๖	.๗๘๒
๔. ทักษะด้านความคิด	๓.๘๖	.๘๔๔	๓.๘๕	.๖๖๗	๓.๗๙	.๘๒๙	.๐๙๒	.๙๑๓
๕. ทักษะด้านการสอน	๓.๙๐	.๘๒๗	๔.๐๖	.๕๗๙	๓.๘๒	.๗๗๕	.๗๕๗	.๔๗๑
รวม	๓.๙๗	.๗๐๗	๔.๐๑	.๕๗๕	๓.๙๔	.๖๕๘	.๐๙๓	.๙๑๒

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบทักษะของพระสงฆ์ต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตาม
พรรษา

(n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี	พรรษา												F	Sig.
	๑ – ๕ พรรษา (๕๘ รูป)		๖ – ๑๐ พรรษา (๑๓ รูป)		๑๑ – ๑๕ พรรษา (๘ รูป)		๑๖ – ๒๐ พรรษา (๘ รูป)		ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป (๓ รูป)		ไม่มีพรรษา (๕๒ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ทักษะด้านเทคนิค	๓.๘๓	.๗๒๖	๓.๗๗	.๗๖๑	๓.๒๘	.๕๒๓	๓.๓๕	.๗๖๒	๒.๙๓	.๕๐๓	๔.๐๙	.๖๒๙	๔.๔๐๙**	.๐๐๑
๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	๔.๑๓	.๖๘๑	๓.๙๕	.๗๗๕	๓.๖๕	.๗๙๘	๓.๗๕	.๗๐๗	๓.๓๓	.๕๐๓	๔.๓๙	.๕๕๕๑	๔.๑๓๔**	.๐๐๒
๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด	๔.๑๓	.๖๙๒	๓.๙๒	.๗๘๑	๓.๘๕	.๘๐๕	๓.๗๕	.๗๒๓	๓.๒๐	.๒๐๐	๔.๓๐	.๖๖๑	๒.๗๐๖*	.๐๒๓
๔. ทักษะด้านความคิด	๓.๗๘	.๗๖๒	๓.๗๘	.๗๕๕	๓.๔๕	.๗๒๓	๓.๓๘	๑.๐๕๐	๒.๙๓	.๗๐๒	๔.๐๙	.๗๗๓	๒.๙๐๘*	.๐๑๖
๕. ทักษะด้านการสอน	๓.๘๔	.๗๒๒	๓.๙๑	.๖๙๖	๓.๖๒	.๓๗๗	๓.๓๐	.๖๓๒	๓.๒๐	.๗๒๑	๔.๑๗	.๘๒๙	๓.๑๘๗**	.๐๐๙
รวม	๓.๙๔	.๖๓๗	๓.๘๗	.๗๒๗	๓.๕๗	.๕๖๒	๓.๕๑	.๖๗๙	๓.๑๒	.๕๐๐	๔.๒๑	.๖๑๒	๔.๑๔๐**	.๐๐๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในด้านทักษะด้านเทคนิค ด้านทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านทักษะด้านการสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในด้านทักษะด้านความคิดรวบยอดและด้านทักษะด้านความคิด

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ดังตารางที่ ๔.๑๐ – ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) โดยภาพรวม

(n = ๑๔๒)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา					
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็น ต้นไป	ไม่มีพรรษา
		๓.๙๔	๓.๘๗	๓.๕๗	๓.๕๑	๓.๑๒	๔.๒๑
- ๑ - ๕ พรรษา	๓.๙๔		๐.๐๗	๐.๓๗	๐.๔๓	๐.๘๒*	-๐.๒๗*
- ๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๘๗			๐.๓๐	๐.๓๖	๐.๗๕	-๐.๓๔
- ๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๕๗				๐.๐๖	๐.๔๕	-๐.๖๔*
- ๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๕๑					๐.๓๙	-๐.๗๐*
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป	๓.๑๒						-๑.๐๙*
- ไม่มีพรรษา	๔.๒๑						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีทัศนคติต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไปแต่น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา นอกจากนั้นพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป มีทัศนคติต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา ส่วนคู่อื่นๆ พระสงฆ์มีทัศนคติต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
ทักษะด้านเทคนิค

(n = ๑๔๒)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา					
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็น ต้นไป	ไม่มีพรรษา
		๓.๘๓	๓.๗๗	๓.๒๘	๓.๓๕	๒.๙๓	๔.๐๙
- ๑ - ๕ พรรษา	๓.๘๓		๐.๐๖	๐.๕๕*	๐.๔๘	๐.๙*	-๐.๒๖
- ๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๗๗			๐.๔๙	๐.๔๒	๐.๘๔	-๐.๓๒
- ๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๒๘				-๐.๐๗	๐.๓๕	-๐.๘๑*
- ๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๓๕					๐.๔๒	-๐.๗๔*
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป	๒.๙๓						-๑.๑๖*
- ไม่มีพรรษา	๔.๐๙						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษาและตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป นอกจากนั้นพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส น้อยกว่า พระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา ส่วนอื่นๆ พระสงฆ์มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์

(n = ๑๔๒)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา					
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็น ต้นไป	ไม่มีพรรษา
		๔.๑๓	๓.๙๕	๓.๖๕	๓.๗๕	๓.๓๓	๔.๓๙
- ๑ - ๕ พรรษา	๔.๑๓		๐.๑๘	๐.๔๘	๐.๓๘	๐.๘๐*	-๐.๒๖*
- ๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๙๕			๐.๓๐	๐.๒๐	๐.๖๒	-๐.๔๔*
- ๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๖๕				-๐.๑๐	๐.๓๒	-๐.๗๔*
- ๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๗๕					๐.๔๒	-๐.๖๔*
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป	๓.๓๓						-๑.๐๖*
- ไม่มีพรรษา	๔.๓๙						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป แต่น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา นอกจากนั้นพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๖ - ๑๐ พรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา ส่วนคู่อื่นๆ พระสงฆ์มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
ทักษะด้านความคิดรวบยอด

(n = ๑๔๒)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา					
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็น ต้นไป	ไม่มีพรรษา
		๔.๑๓	๓.๙๒	๓.๘๕	๓.๗๕	๓.๒๐	๔.๓๐
- ๑ - ๕ พรรษา	๔.๑๓		๐.๒๑	๐.๒๘	๐.๓๘	๐.๙๓*	-๐.๑๗
- ๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๙๒			๐.๐๗	๐.๑๗	๐.๗๒	-๐.๓๘
- ๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๘๕				๐.๑๐	๐.๖๕	-๐.๔๕
- ๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๗๕					๐.๕๕	-๐.๕๕*
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป	๓.๒๐						-๑.๑๐*
- ไม่มีพรรษา	๔.๓๐						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษาตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป นอกจากนั้นพระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา ส่วนคู่อื่นๆ พระสงฆ์มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
ทักษะด้านความคิด

(n = ๑๔๒)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา					
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็น ต้นไป	ไม่มีพรรษา
		๓.๗๘	๓.๗๘	๓.๔๕	๓.๓๘	๒.๙๓	๔.๐๙
- ๑ - ๕ พรรษา	๓.๗๘			๐.๓๓	๐.๔๐	๐.๘๕	-๐.๓๑*
- ๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๗๘			๐.๓๓	๐.๔๐	๐.๘๕	-๐.๓๑
- ๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๔๕				๐.๐๗	๐.๕๒	-๐.๖๔*
- ๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๓๘					๐.๔๕	-๐.๗๑*
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป	๒.๙๓						-๑.๑๖*
- ไม่มีพรรษา	๔.๐๙						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี น้อยกว่าพระสงฆ์ ที่มีพรรษาตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป นอกจากนั้นพระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา ส่วนอื่นๆ พระสงฆ์มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD)
ทักษะด้านการสอน

(n = ๑๔๒)

พรรษา	$\bar{X}$	พรรษา					
		๑ - ๕ พรรษา	๖ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็น ต้นไป	ไม่มีพรรษา
		๓.๘๔	๓.๙๑	๓.๖๒	๓.๓๐	๓.๒๐	๔.๑๗
- ๑ - ๕ พรรษา	๓.๘๔		-๐.๐๗	๐.๒๒	๐.๕๔	๐.๖๔	-๐.๓๓*
- ๖ - ๑๐ พรรษา	๓.๙๑			๐.๒๙	๐.๖๑	๐.๗๑	-๐.๒๖
- ๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๖๒				๐.๓๒	๐.๔๒	-๐.๕๕
- ๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๓๐					๐.๑๐	-๐.๘๗*
- ตั้งแต่ ๒๑ พรรษา เป็นต้นไป	๓.๒๐						-๐.๙๗*
- ไม่มีพรรษา	๔.๑๗						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี น้อยกว่าพระสงฆ์ ที่มีพรรษาดังแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป นอกจากนั้นพระสงฆ์ ที่มี พรรษา ๑๖ - ๒๐ พรรษา และตั้งแต่ ๒๑ พรรษาเป็นต้นไป มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา ส่วนคู่อื่นๆ พระสงฆ์มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบทักษะของพระสงฆ์ต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามระดับการศึกษานักธรรม

(n = ๑๔๒)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุม แก้ว จังหวัดปทุมธานี	ระดับการศึกษานักธรรม								F	Sig.
	นักธรรมตรี (๔๔ รูป)		นักธรรมโท (๑๑ รูป)		นักธรรมเอก (๒๔ รูป)		ไม่มีวุฒินักธรรม (๖๓ รูป)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ทักษะด้านเทคนิค	๓.๘๑	.๗๓๔	๓.๗๑	.๗๙๒	๓.๕๘	.๖๖๗	๓.๙๙	.๗๐๗	๒.๑๔๕	.๐๙๗
๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	๔.๑๙	.๖๗๔	๔.๐๒	.๕๑๐	๓.๙๐	.๗๙๖	๔.๒๓	.๖๖๗	๑.๕๑๖	.๒๑๓
๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด	๔.๑๕	.๖๙๘	๔.๐๔	.๖๙๘	๓.๘๕	.๗๓๐	๔.๒๑	.๗๐๙	๑.๕๗๔	.๑๙๘
๔. ทักษะด้านความคิด	๓.๘๙	.๘๘๒	๓.๕๑	.๖๗๑	๓.๖๔	.๖๖๒	๓.๙๓	.๘๑๑	๑.๔๑๖	.๒๔๑
๕. ทักษะด้านการสอน	๓.๘๗	.๘๔๘	๓.๘๗	.๕๐๐	๓.๘๒	.๕๕๙	๓.๙๗	.๘๓๔	.๓๐๑	.๘๒๔
รวม	๓.๙๘	.๗๐๐	๓.๘๓	.๕๕๖	๓.๗๖	.๖๒๖	๔.๐๗	.๖๖๙	๑.๔๒๑	.๒๓๙

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามในข้อระดับการศึกษาเปรียญธรรม มีการแจกแจงไม่ปกติ โดยที่ส่วนใหญ่ไม่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรม จำนวนถึง ๑๓๙ รูป และ มีการศึกษาเปรียญธรรมเพียง ๓ รูป ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงไม่ทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษาสามัญต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน

เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามในข้อระดับการศึกษาสามัญ มีการแจกแจงไม่ปกติ โดยที่ส่วนใหญ่ไม่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรม จำนวนถึง ๑๓๒ รูป และ มีการศึกษาสามัญเพียง ๑๐ รูป ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงไม่ทดสอบสมมติฐาน

๔.๔ แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอ ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ตารางที่ ๔.๑๗ แนวทางการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการของเจ้าอาวาส

ทักษะการบริหารจัดการ	แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัด
๑. ทักษะด้านเทคนิค	- ควรมีการจัดทำสถิติหรือสร้างแผนภูมิแสดงข้อมูลต่าง ๆ ภายในวัด - ควรมีการจัดทำระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการวัดอย่างต่อเนื่อง - ควรมีการอบรมการใช้ทักษะด้านภาษา (ฟัง พูด อ่าน เขียน) ให้กับพระสังฆาธิการและพระลูกวัด - ควรมีการจัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างทักษะการบริหารจัดการสำหรับเจ้าอาวาส - ควรมีการนำเครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการบริหารงานของวัด - ควรมีการเขียนบันทึกและทำรายงานประจำปีของวัด - การเลือกใช้สื่อ เครื่องมือ และอุปกรณ์สื่อสารเพื่อติดต่อประสานงานต่าง ๆ ทั้งจากภายในวัดและนอกวัด - การพัฒนาวิธีการเขียนรายงานความก้าวหน้าและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในวัดอย่างต่อเนื่อง
๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์	- ควรมีการสร้างความเป็นกันเองระหว่างเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการกับพระลูกวัด - การประสานงาน และการแสวงหาความร่วมมือจากบุคคลภายนอก - มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน - มีการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นในสถานการณ์ต่างๆ - มีการสร้างความสามัคคีและบรรยากาศที่ดีภายในวัด - ควรมีอารมณ์ขันเพื่อลดความตึงเครียด - มีการร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง - มีการใช้หลักธรรมในการดูแลภิกษุและสามเณรที่อยู่ในความดูแล - มีการสื่อความเข้าใจกับผู้บังคับบัญชาระดับเหนือ

ตารางที่ ๔.๑๗ (ต่อ)

ทักษะการบริหารจัดการ	แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัด
๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด	- มีการวินิจฉัยและกำหนดขอบข่ายของงานที่ชัดเจน - มีการจัดระบบและโครงสร้างของงานให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพของวัด - มีการกำหนดแนวนโยบายสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน - มีการวางแผนในการใช้ทรัพยากรภายในวัดอย่างคุ้มค่า - มีการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการของวัดกับชุมชนบริเวณรอบๆ วัด - มีการแสดงความคิดเห็นโดยใช้เหตุผล - มีการระดมความคิดเพื่อการพัฒนาและบริหารวัดที่มีประสิทธิภาพ - มีการวิเคราะห์และวางแผนจัดทำกรอบงบประมาณในการพัฒนาวัดที่ชัดเจน - มีการจัดประชุมเพื่อวิเคราะห์และสรุปแผนปฏิบัติงานภายในวัด - มีการวินิจฉัยสั่งการและการแก้ไขปัญหาภายในวัดอย่างเป็นระบบ
๔. ทักษะด้านความคิด	- ควรมีการกำหนดเป้าหมายการบริหารจัดการวัด วิเคราะห์และประเมินสถานะ รวมทั้งการวางแผนปฏิบัติงานอย่างรัดกุม - มีการบริหารจัดการวัดโดยยึดหลักการมองอย่างองค์รวม คือมองทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด - ควรมีการตั้งคำถามต่างๆ ในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ตลอดเวลา - ควรมีการเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถแสดงความคิดเห็นได้ตลอดเวลา เพื่อหาข้อแตกต่างหรือจุดบกพร่อง - ควรคิดแก้ปัญหาในเชิงบูรณาการ - ควรคิดวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของการบริหารจัดการวัด เพื่อให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมาย - ควรมีการเปรียบเทียบการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัด และสถานการณ์โดยรวม

ตารางที่ ๔.๑๗ (ต่อ)

ทักษะการบริหารจัดการ	แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัด
๕. ทักษะด้านการสอน	- มีการพัฒนาวิธีการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน - มีการส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอน - มีการติดตามข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อพัฒนาการสอน - สนับสนุนพระสงฆ์ที่อยู่ในความดูแลให้มีความรู้ด้านการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ - มีการสนับสนุนให้นำเทคโนโลยี (Technology - Related Instruction) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของพระสงฆ์ - มีการจัดอบรมเทคนิคและวิทยาการสมัยใหม่ภายในวัด โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างวัดและราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - มีการวัดและประเมินผลโดยใช้รูปแบบที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๒. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๓. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่พระสงฆ์ในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๑๔๒ รูป ซึ่งผู้ศึกษาทำการสำรวจ (Survey Research) และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ซึ่งสามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ ๒๐ – ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘ มีพรรษา ๑ – ๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๘ ไม่มีวุฒิการศึกษานักธรรม คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๙ และวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๐

๕.๑.๒ ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ตามแนวคิดของ แดรกและโรว์ (Drake, & Roe) ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านความคิดและทักษะด้านการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

๑) ทักษะด้านเทคนิค อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๓) ทักษะด้านความคิดรวบยอด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๒ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔) ทักษะด้านความคิด อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๔ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕) ทักษะด้านการสอน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๓ เปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกัน มีทัศนะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานีไม่แตกต่างกันในทุกด้าน

พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในด้านทักษะด้านเทคนิค ด้านทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และด้านทักษะด้านการสอน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในด้านทักษะด้านความคิดรวบยอดและด้านทักษะด้านความคิด

ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) พบว่า

มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส น้อยกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีพรรษา ส่วนคู่
อื่นๆ พระสงฆ์มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสไม่แตกต่างกัน

พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทักษะต่อทักษะการบริหาร
จัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่
เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษา
นักธรรมต่างกัน มีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว
จังหวัดปทุมธานี ไม่แตกต่างกัน

เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามในข้อระดับการศึกษาเปรียญธรรม มีการแจกแจงไม่
ปกติ โดยที่ส่วนใหญ่ไม่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรม จำนวนถึง ๑๓๙ รูป และ มีการศึกษา
เปรียญธรรมเพียง ๓ รูป ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงไม่ทดสอบสมมติฐาน

เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามในข้อระดับการศึกษาสามัญ มีการแจกแจงไม่ปกติ
โดยที่ส่วนใหญ่ไม่มีระดับการศึกษาเปรียญธรรม จำนวนถึง ๑๓๒ รูป และ มีการศึกษาสามัญ
เพียง ๑๐ รูป ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงไม่ทดสอบสมมติฐาน

๕.๑.๔ ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุม
แก้ว จังหวัดปทุมธานี ในด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดรวบยอด ด้านความคิด
และด้านการสอน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหาร
จัดการอยู่ในระดับมากทุกด้าน แต่ถึงกระนั้นเจ้าอาวาสก็ยังคงต้องพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ
อย่างเสมอเพราะทักษะเป็นความรู้ ความชำนาญที่เกิดจากการฝึกฝน การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง
ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงต้องมีการเรียนรู้อยู่
ตลอดเวลา ซึ่งพระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นว่าการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ของเจ้าอาวาสจำเป็นที่
จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมหรือ
จัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนทางความคิด ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนใน
ด้านงบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าอาวาสสามารถเข้าถึง
วิทยาการสมัยใหม่ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนามวัด
มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนาสืบต่อไปใน
อนาคต

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีข้อค้นพบที่นำมาอภิปราย ดังนี้

๑. ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ ความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินผลในการบริหารจัดการวัดได้เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้การบริหารวัดหรือการพัฒนาวัดในด้านต่าง ๆ มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จสมดังเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎกระทรวงและพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนี้หากพิจารณาเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

๑) ทักษะด้านเทคนิค ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านเทคนิคอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะเจ้าอาวาสมีทักษะด้านเทคนิคอันเกิดจากประสบการณ์ในการทำงานของเจ้าอาวาส การศึกษา และการฝึกอบรม การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การวางแผน การสั่งการ การวินิจฉัย และการตัดสินใจ ทักษะด้านเทคนิคจึงเป็นเทคนิคในการบริหารจัดการที่เกิดจากการทำงานและประสบการณ์ของบุคคลซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เดรก และโรว์ (Drake; & Roe) ที่กล่าวว่า ทักษะด้านเทคนิค เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการมีความรู้ที่เชี่ยวชาญ และมีความชำนาญในกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งมีความคล่องแคล่วในการใช้เครื่องมือ และเทคนิควิธีในการทำกิจกรรม^๑

๒) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นทักษะที่มีความสำคัญอันเป็นหัวใจในการบริหารจัดการที่ผู้บริหารหรือเจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีเป็นอันดับแรก เนื่องจากเจ้าอาวาสจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณรหรืออุบาสกที่อาศัยอยู่ภายในวัดและพุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องเรียนรู้ ศึกษาดูพฤติกรรมของคนทุกประเภทที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นเจ้าอาวาสที่ใช้ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์จะสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม และสามารถที่จะประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ เพื่อให้กิจการที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ประสบความสำเร็จซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภาพร รัตน์น้อย ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับ

---

^๑Drake, Thelbert L; & Roe, William, H, **The Principalsip**, (New York : Macmillan, 1986), p. 30.

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะการบริหารงานด้านทักษะทางมนุษย์อยู่ในระดับมาก^๒

๓) ทักษะด้านความคิดรวบยอด ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิดรวบยอด อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะทักษะด้านความคิดรวบยอดเป็นความสามารถในการมองเห็นภาพรวมขององค์การหรือวัดทั้งหมด รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ในองค์การหรือในวัดได้อย่างชัดเจน ซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้กำหนดและวางแผนงานในวัด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เข้ามากระทบต่อส่วนอื่นๆ ของวัดได้และสามารถที่จะแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ เพื่อให้การบริหารจัดการบรรลุผลสำเร็จได้ในที่สุดซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร มีทักษะด้านความคิดรวบยอดอยู่ในระดับมาก^๓

๔) ทักษะด้านความคิด ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านความคิด อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารจัดการในปัจจุบันเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารเป็นกลไกที่สำคัญในการผลักดันงานต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การบริหารจัดการวัดจะมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลนั้น เจ้าอาวาสต้องมีความรู้ ความชำนาญและมีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการบริหาร ซึ่งความรู้ที่เจ้าอาวาสหรือผู้บริหารควรมีนั้น ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดหาบุคคล การวินิจฉัยสั่งการ การประสานงาน การรายงานและการจัดทำงบประมาณ ซึ่งความรู้เหล่านี้เป็นกระจุกตะกอนความคิดและการทำงานของเจ้าอาวาสในการที่จะทำให่วัดพัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชาติรี รัตนพิพิธชัย ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทักษะการบริหารงานของ

^๒สุภาพร รัตนน้อย, “ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^๓พระมหามณเฑียร คล้ายแก้ว, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”, ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารทั่วไป), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒), หน้า ๗๔.

ผู้บริหารโรงเรียนกับการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชนบุรี เขต ๑ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการใช้ทักษะการบริหารงานด้านความรู้ ความคิดอยู่ในระดับมาก^๔

๕) ทักษะด้านการสอน ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ด้านการสอน อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะทักษะด้านการสอนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับเจ้าอาวาส ซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการสอนทั้งในด้านภาษาบาลีสันสกฤต ด้านนักธรรม ด้านหลักธรรมคำสั่งสอน พระไตรปิฎก ความรู้ทางโลกและวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อพัฒนาตัวเจ้าอาวาสเองและเพื่อพัฒนาพระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนต่าง ๆ อย่างถูกต้องซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเดรกและโรว์ (Drake; & Roe) ที่กล่าวว่า ทักษะด้านการศึกษาและการสอน เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในฐานะผู้นำทางการศึกษา ซึ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจการสอนและการเรียน จะต้องเป็นผู้มีภูมิรู้ และเป็นนักวิชาการที่ดี^๕

จะเห็นว่าทักษะการบริหารงานมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งงานทั้ง ๖ ด้านจำเป็นจะต้องใช้ทักษะการบริหารงานทั้ง ๕ ด้าน คือ ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านความคิดและทักษะด้านการสอน ในการบริหารทั้งสิ้น ซึ่งถ้าเจ้าอาวาสสามารถใช้ทักษะในการบริหารได้ดี จะส่งผลให้การบริหารจัดการวัดประสบความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประสิทธิภาพ

ผลการเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า

พระสงฆ์ ที่มีอายุต่างกันมีทักษะต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวมไม่แตกต่างกันซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้แสดงให้เห็นว่าอายุของพระสงฆ์ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ทำให้ทักษะของพระสงฆ์ที่มีต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสแตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเจ้าอาวาสใช้วิธีการบริหารจัดการวัดตามหลักการบริหารดั้งเดิมและรูปแบบที่ทันสมัยมาผสมผสานเข้าด้วยกัน โดย

---

^๔ชาตรี รัตนพิพิธชัย, “ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนกับการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชนบุรี เขต ๑”, **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

^๕Drake, Thelbert L; & Roe, William, H, **The Principalship**, (New York : Macmillan, 1986), p. 30.

อาศัยทักษะด้านต่างๆ ที่จำเป็นตามความถนัดและความชำนาญพิเศษ จึงทำให้การบริหารจัดการวัดมีประสิทธิภาพจนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาพระสงฆ์ สามเณรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับพระชนดล นาคพิพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^๖

พระสงฆ์ ที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการบวชอยู่ในพระพุทธานอกจากจะทำให้พระสงฆ์ได้ศึกษาพระธรรมวินัย และพระธรรมคำสอนต่างๆ แล้ว พระสงฆ์ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน ตลอดจนได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้สนับสนุนในด้านการให้ความรู้และแนะนำเทคนิคและทักษะต่างๆ ให้แก่พระสงฆ์ที่อยู่ในวัด ฉะนั้นพระสงฆ์ที่มีพรรษามากกว่าย่อมมีโอกาสใกล้ชิดกับเจ้าอาวาส และมีโอกาสได้เรียนรู้งาน ตลอดจนได้เห็นเจ้าอาวาสใช้ทักษะในด้านต่างๆ ในการบริหารกิจการวัด ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกันมีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาชวลิต ชาติเมธี ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต” พบว่า พระภิกษุที่มีจำนวนพรรษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในจังหวัดภูเก็ตโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐาน^๗

พระสงฆ์ ที่มีระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทัศนคติต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษานักธรรมไม่มีผลต่อการแสดงทัศนะของพระสงฆ์แต่อย่างใดที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะทักษะการบริหารในด้านต่างๆ ที่เจ้าอาวาสใช้ล้วนแต่เป็นทักษะที่เกิดจากการฝึกฝนเรียนรู้จนชำนาญซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล เจ้าอาวาสแต่ละท่านอาจมีทักษะในด้านต่างๆ มากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับที่ฝึกฝนเรียนรู้เป็นสำคัญ เจ้าอาวาสที่มีทักษะในด้านต่างๆ อยู่ในระดับมากย่อมสามารถนำเอาหลักการบริหารจัดการวัดแบบดั้งเดิมมาผสมผสานเข้ากับการบริหารจัดการแบบสมัยใหม่ ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาวัดใน

---

^๖พระชนดล นาคพิพัฒน์, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๗.

^๗พระมหาชวลิต ชาติเมธี, “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๐.

ด้านต่างๆ มีความเจริญรุ่งเรือง ดังนั้นระดับการศึกษานักธรรมจึงเป็นคนละเรื่องกับทักษะเมื่อเป็นเช่นนี้ระดับการศึกษานักธรรมจึงไม่มีผลต่อการแสดงทัศนะแต่อย่างใด ซึ่งไม่สอดคล้องกับพระมหาทองดี อภิญาโน (ศรีตระกูล) ที่วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาคีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

๑. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมมือกับเจ้าอาวาส จัดให้มีการประชุม การอบรม หรือสัมมนาให้แก่พระภิกษุ สามเณรและพุทธศาสนิกชน เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะและองค์ความรู้ต่างๆ ให้แก่พระภิกษุ สามเณรและพุทธศาสนิกชนที่สนใจ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการและพัฒนาวัด

๒. เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนด้านทุนการศึกษาเพื่อสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ภายในวัดได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น หากบุคคลากรของวัดมีความรู้จะสามารถช่วยให้การพัฒนาวัดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

๒. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส

๓. ควรศึกษาเชิงพัฒนาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

๔. ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสทั้งวัดหลวงและวัดราษฎร์

๕. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

---

^๔พระมหาทองดี อภิญาโน (ศรีตระกูล), “ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อภาวะผู้นำ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เขตภาคีเจริญ และเขตบางแค กรุงเทพมหานคร” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑๘.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

_____. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการ กฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ มติ เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, มปป.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๓.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

_____. ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา. กองพุทธศาสนสถาน : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____. วินัยบัญญัตินักธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

_____. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : เอ พี กราฟิคดีไซน์, ๒๕๓๙.

คณินันต์ย์ จันทบุตร. การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทย รุ่นแรก พ.ศ.๒๔๗๗-๒๔๘๔.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

- คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.
- บุญทัน ดอกไธสง. **การจัดองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- บุญร่วม เทียมจันทร์. **เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?**. กรุงเทพมหานคร : สามดี พรินต์ติ้งอีควิปเมนต์, ๒๕๔๖.
- บุญศรี พานะจิตต์. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.
- ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม : หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๕.
- พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.
- พระธรรมกิตติวงศ์. **“พระสงฆ์กับกรมการศาสนา” ในกรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕.
- _____. **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรม

ปริทัศน์ ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร :

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.

พระราชรัตนมณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของ

วัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุรหมฺรสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง. “การนำ พระสงฆ์ (วัด) มาเป็นหลักในการแก้ปัญหาทางสังคมจิตวิทยา

ของเยาวชนไทยในยุคโลกาภิวัตน์” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุค

โลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๘.

พิมลจรรย์ นามวัฒน์. องค์การและการจัดการ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,

๒๕๔๒.

ไพบุลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

พิน ดอกบัว. วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท บุรพาสสัน, ๒๕๕๐.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิและวิบูลย์ ไตวณะบุตร. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร

บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วัชร บวรณสิงห์. การบริหารหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, ๒๕๔๓.

สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ,

๒๕๑๔.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทย แนวทางวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา,

๒๕๒๘.

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอำนาจเจริญ. การปฏิบัติงานพระพุทธศาสนา โครงการ

ประชุมพระสังฆาธิการเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สุนทร สุภูตะโยธิน. **คู่มือสมณศักดิ์ สำหรับผู้บริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
กรังปรีซ์อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๔๐.

อนันต์ เกตุวงศ์. **การบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๒๓.

(๒) บทความ

สมเด็จพระธีรญาณมุนี. “คุณวัด”, วารสารใบลาน ๕. (เมษายน - พฤษภาคม. ๒๕๒๘) : ๑๐.

สันติธร ภูริภักดี. “คุณภาพกับการบริหาร”, วารสารนักบริหาร. ฉบับที่ ๓ ปี ๒๕๔๒ : ๒๙.

(๓) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

กฤษดา มมตะขบ. “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัด
ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

เกศนา พันทาเดช. “การศึกษาทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขต
กำแพงนครเวียงจันทร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. **สารนิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓

เฉลิม อุตกฤษฎ์. “การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน”. **วิทยานิพนธ์สังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๒๑.

เจียบ ไทยยิ่ง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของ
ชุมชน กรณีศึกษา : ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**.
กรุงเทพมหานคร กองแผนงาน กรมศาสนา, ๒๕๔๑.

ชาญณรงค์ หินเกิด. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาไทยคดีศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ทวี เขจรกุล. “บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

ธีรภูมิ ทองโอษฐ์. “การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
๒๕๔๔.

เนาวรัตน์ แก้วสว่าง. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบความเป็นผู้นำกับทักษะการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน อำเภอยะนิงบุรี จังหวัดปทุมธานี”. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.

บุญช่วย จันทร์เข้า. “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.

บุศรา เข้มทอง. “คุณลักษณะผู้บริหารตามความคิดเห็นของพนักงานธนาคารที่ตั้งในเขต อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๒.

ปกรณั ดันสกุล. “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานของพระสังฆาธิการในวัดพัฒนาตัวอย่าง”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ, ๒๕๔๖.

ปราการ บุตรโยจินโท. “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๘.

ปราโมทย์ ภูมิพันธ์. “การบริหารงานการศาสนาของศึกษาธิการอำเภอในทัศนะพระสังฆาธิการจังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญญ. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระครูสิริอาภากร อ่ำภา. “บทบาทเจ้าอาวาสด้านการปกครองและด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระชนดล นาคพิพัฒน์. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สินทวีกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘.
- พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธิ์. “บทบาทของวัดในเขตชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.
- พระมหาณเฑียร คล้ายแก้ว. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร”. **ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารทั่วไป)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒.
- พระมหาเรศศักดิ์ พิมพ์สกุล. “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- พระมหาสุริยา หอมวัน. “บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุสามเณร วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารองค์การ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๔.
- พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์. “ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานการค้นคว้าอิสระ ศักยภาพศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการศึกษานอกกระบบ)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๖.
- พระอวยชัย อินศรีเมือง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”. **รายงานการค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาไทยคดีศึกษา)**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.
- ยงยศ ทศนะพยัคฆ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของศึกษาริการอำเภอในภาคใต้ของประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาเอกการบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐.

สมบัติ โขษิตวานิช. “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารของหัวหน้าฝ่ายการเจ้าหน้าที่ตามการรับรู้ของตนเองและของผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

สมศรี วีรานนท์. “การศึกษาการใช้ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา ๑”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมศักดิ์ ด่านเดชา. “ทักษะการบริหารงานและประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๔.

สายทอง โพธิ์น้ำเที่ยง. “ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารงานกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษากลุ่มกรุงเทพมหานคร สังกัด กรุงเทพมหานคร”. **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาการบริหารการศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

สุพล เครือมะโนรมณ์. “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

Cutler, Herky. “The Acquisition and Utilization of Power : Critical Skills for the Educational Administrator”. **Dissertation Abstracts International**. Available : UMI ; Dissertation, 1995.

Drake. Thelbert L; & Roe. William. H. **The Principalsip**. New York : Macmillan, 1986.

Ernest Dale. **Management : Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill, 1973.

Fayol. Henri. **General and industrial management**. London : Pittman & Sons, 1964.

Gulick L. and Urwick J.. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New york: Macmillan, 1947.

- Hutchinson. Jonh G.. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York : McGraw-Hill, 1967.
- Ivancevich. John M. and etc.. **Management : Quality and Competitiveness**. Burr Ridge : Irwin Irwin, 1994.
- Katz. Robert L. **Skills of an Effective Administration**, Harvard Business Review 33. 1995. (January-February) : 33-42.
- Koontz. Harold; & Wehrich. Heinz. **Essentials of Management**. New York : McGraw-Hill, 1990.
- Koontz.Harold & Cyril O' Donnell. **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**. New York : McGraw-Hill, 1972.
- Msolla, Joyce. Jeremian. "Assessing Administrative Skills and Knowledge of Teacher' College Principals in Tanzania". **Dissertation Abstracts International**. Available : UMI ; Dissertation, 1995.
- Ricky W. Griffin. **Management**. Boston. Massachusetts : Houghton Mifflin Co, 1984.
- Sitterly. Connie. **The Woman Manager : How to Develop Essential Skills for Success**. London : Kogan Page, 1993.
- Tillotson, Elizabeth Ann. "An Analysis of Technical, Human and Conceptual Skills Among Student Affairs Administrators in Higher Education". **Dissertation Abatracts International**. Available : UMI ; Dissertation, 1996.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๕๓๕ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ /๓๗๕

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขออนุมัติครุฑตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูปริยัติกิตติธำรง,ผศ.ดร.

ด้วย พระครูโพธิธรรมาภรณ์ ญาณ คุณงกโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๕๕๗๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง,ผศ.ดร.)

รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์

..... 5 / 12 / ๕๒ .....

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๗๙

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสม กลยาโน,Ph.D.

ด้วย พระครูไพโรจน์สารคุณ ฉายา คุณงกโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๗๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับ ความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๐๖๑๐๕๗๓๖

 ๕๓๓.๕๓

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๗๔

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ชัชชัย ไชยสา

ด้วย พระครูไพโรจน์สารคุณ ฉายา คุณงกโร รักษาระจำตวันนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๗๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๓๑๐๑๕๐๑๔๐๔๕๗๙
๓๗๔
๗ ธ.ค. ๕๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร..โทรสาร ๐ - ๒๔๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒ / ๓๗๕

วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต

ด้วย พระครูไพโรจน์สารคุณ ฉายา คุณงกโร รหัสนิติ ๕๑๐๑๔๐๔๕๗๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

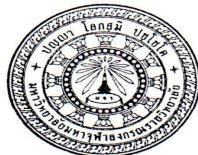
หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๑๕/๑๒/๕๒

 (ดร.ยุทธนา ปราณิต)
 ๑๗ ธ.ค. ๕๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๓๗๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.มงคล คำมูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูไพโรจน์สารคุณ ฉายา คุณงุโกโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๗๔
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๗๘

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูพรธรรมวาทิ เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูไพโรจน์สารคุณ ฉายา คุณงกโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๑๐๑๔๐๔๕๗๔
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอ
ลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุที่อยู่ภายใต้การปกครองของ
พระคุณท่านจึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอบอกพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พิจารณาเห็นสมควรให้เก็บ
ข้อมูลตามความประสงค์ได้

เจ้าคณะอำเภอลาดหลุมแก้ว
วัดพระแก้วเกษร
๑๗ ก.พ. ๒๕๕๓

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ตามแนวคิดของ เดรกและโรว์ (Drake, & Roe) ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่

- ๑) ทักษะด้านเทคนิค
- ๒) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์
- ๓) ทักษะด้านความคิดรวบยอด
- ๔) ทักษะด้านความคิด
- ๕) ทักษะด้านการสอน

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๓. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน โดยผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้อภิปรายเพื่อให้ได้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๔. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับและนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพของท่านแต่อย่างใด จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน ได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้และขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน
หน้าข้อความต่อไปนี้

๑. อายุ

☐ ๒๐ - ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๔๐ ปี

☐ ๔๑ ปีขึ้นไป

๒. พรรษา

☐ ๑ - ๕ พรรษา

☐ ๖ - ๑๐ พรรษา

☐ ๑๑ - ๑๕ พรรษา

☐ ๑๖ - ๒๐ พรรษา

☐ ตั้งแต่ ๒๑ พรรษาขึ้นไป

☐ ไม่มีพรรษา

๓. ระดับการศึกษานักธรรม

☐ นักธรรมชั้นตรี

☐ นักธรรมชั้นโท

☐ นักธรรมชั้นเอก

☐ ไม่มีวุฒินักธรรม

๔. ระดับการศึกษาเปรียญธรรม

☐ ป.ธ.๑ - ๒ - ป.ธ.๓

☐ ป.ธ.๔ - ป.ธ.๖

☐ ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙

☐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม

๕. ระดับการศึกษาสามัญ

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

คำชี้แจง จากข้อความคำถามในแต่ละข้อ โปรดพิจารณาว่าทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสอยู่ในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการปฏิบัติที่ตรงกับความคิดของท่านตามเกณฑ์ ดังนี้

๕	หมายถึงทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	อยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายถึงทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	อยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายถึงทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	อยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายถึงทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	อยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายถึงทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	อยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ตัวอย่างแบบสอบถาม

ข้อที่	ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	ระดับทักษะการบริหารจัดการวัด				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๐๐	มีความรู้ ความเข้าใจ ในการบริหารจัดการวัด		✓			

คำอธิบาย ข้อ ๐๐

ในช่อง “ระดับทักษะการบริหารจัดการวัด” ผู้ตอบแบบสอบถามทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง “๔” แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดว่า เจ้าอาวาสมีทักษะในการบริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมาก

แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส

ข้อ	ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	ระดับทักษะการบริหารจัดการวัด				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑. ทักษะด้านเทคนิค (Technical skill)						
๑	มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และอุปกรณ์ที่ทันสมัย					
๒	มีวิธีการ กระบวนการดำเนินการและเทคนิคต่างๆ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ					
๓	มีความสามารถในการใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญในการบริหารทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด					
๔	มีความสามารถในการสื่อสารสั่งการเป็นอย่างดี					
๕	มีความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างชำนาญ					
๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human skill)						
๖	สามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ					
๗	มีความสามารถในการประสานงานกับผู้ร่วมงานได้เป็นอย่างดี					
๘	ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับนับถือแก่บุคคลอื่นและสังคมโดยทั่วไป					
๙	มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดอันจะช่วยเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลอื่น					
๑๐	ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ					
๓. ทักษะด้านความคิดรวบยอด (Conceptual skill)						
๑๑	มีความเข้าใจสภาพและสถานการณ์ของวัดโดยรวม					
๑๒	มีความรู้ความเข้าใจระบบการปฏิบัติงานในวัด					
๑๓	มีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการบริหารและนโยบายแผนงานของวัด					
๑๔	มีความสามารถในการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน					

ข้อ	ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส	ระดับทักษะการบริหารจัดการวัด				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑๕	มีความสามารถในการพัฒนาวัดและบุคคลกรภายในวัดได้อย่างเหมาะสม					
๔. ทักษะด้านความคิด (Cognitive skill)						
๑๖	นำความรู้ ความคิด สติปัญญาและวิสัยทัศน์มาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ผลงานในการบริหารวัด					
๑๗	ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานให้ทันสมัยและทันเหตุการณ์					
๑๘	วางรูปแบบหรือแบบแผนการจัดระบบงานให้ทันสมัย และทันเหตุการณ์					
๑๙	ให้ความหมาย คำจำกัดความและนิยามศัพท์ด้านการบริหารได้					
๒๐	เก็บรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาวัดได้					
๕. ทักษะด้านการสอน (Instructional skill)						
๒๑	สอนสอดคล้องกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีได้					
๒๒	ส่งเสริมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ					
๒๓	นำเทคโนโลยี สารสนเทศ มาใช้ในการเรียนการสอน					
๒๔	มีความสามารถในการประยุกต์ศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับการสอนได้อย่างเหมาะสม					
๒๕	กำกับ ติดตาม การจัดการเรียนการสอนของบุคลากรภายในวัด					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้บอกถึงแนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

๑. แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในด้านเทคนิค

.....

.....

.....

.....

๒. แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในด้านมนุษยสัมพันธ์

.....

.....

.....

.....

๓. แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในด้านความคิดรวบยอด

.....

.....

.....

.....

๔. แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในด้านความรู้ความคิด

.....

.....

.....

.....

๕. แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในการสอน

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถามที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้
พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละม้าย)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละม้าย)
- เกิด : ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๓
- สถานที่เกิด : ๒๔/๓ หมู่ ๖ ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา
- การศึกษา : ป.๖ ร.ร. ประสิทธิ์วิทยา
ม. ๖ (ปบส.) วัดพิชยญาติการาม
พร.บ. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
- อุปสมบท : ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๔
- สังกัด : วัดลำหมากเมฆ ต.บ่อเงิน อ.ลาดหลุมแก้ว จ.ปทุมธานี
- หน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดลำหมากเมฆ / รองเจ้าคณะตำบลบ่อเงิน / พระธรรมทูต
ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดลำหมากเมฆ เลขที่ ๑ หมู่ ๕ ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว
จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๔๐ หมายเลขโทรศัพท์ ๐๒ - ๕๙๙๔๑๓๖
หมายเลขโทรศัพท์ (มือถือ) ๐๘๑ - ๙๑๙๒๑๙๓